

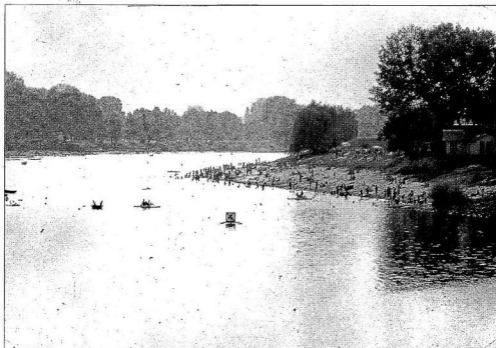
BAJAI HONPOLGÁR

Független Város- és Környezetvédelmi lap.

1994. június

V. évfolyam 7. (54.) szám

Ára: 30 Ft

A SZOKATLANUL MELEG JÚNIUS EZREKET „ŰZÖTT” A SUGOVICÁBA.

VODICÁTÓL MÁRIA KÖNNYÉIG,

SUGOVICÁTÓL

A KAMARÁSDUNÁIG

Lapunkban többször esett már szó Mária Könnyeről, Vodícáról, valamint a Sugovicáról is. A kegybety, s városunk kedves Dunaéga egyaránt két nevet visel, az egyik, mely a nép száján él, a másik, amely hivatalos. Augusztus 20-án lesz 71 éve, hogy ez a kettősség előállt. Története érdekes és tanulságos.

Mint tudják (tudjuk?) az első világháború után Baja és a „Pécs-baranyai háromszög” szerb megszállás alá került, sőt fennállt annak a lehetősége is, hogy a béketárgyalások során a Szerb Királysághoz csatlózzák. A nagyhatalmak jóvoltából ez nem következett be, s 25 éven keresztül Bajf

a „felszabadulás” nem a szövetséges csapatok bevonulását, hanem a szerbek kivonulását jelentette. (Lásd a belvárosi plébániatemplom homlokzatán elhelyezett emléktáblát). Így történthet, hogy 1923-ban a képviselőtestület a harmadik évfordulókét megírt alakarta megünnepelni, s ennek kapcsán jelent meg az alábbi felhívás, melyet már csak a korra oly jellemző stílus miatt is, szó szerint közlünk:

„Városunknak a szerb uralom alól történt felszabadulásának közelgő évfordulója arra int bennünket, hogy magyarságunkban, mindjobban megtisztuljunk és meg erősödjünk. Az eldre török erős magyar lélek kivetteti a maga sugarait és környezetét is magyarrá teszi. Ennek tökéletesség egy részének teszünk eleget, amikor a város két legismertebb terület részének idegen nevet szépen hangzó magyar névre kényszerít cserélni, ezért Bajai város polgármesterétől nyert felhatalmazásom alapján pályázatot hirdetek a Sugovica folyó és Vodica búcsújáróhely magyar elnevezésére. Az elnevezések lehetőleg kifejezések Bajával, vagy történelmi eredetükkel való kapcsolatukat.

A zárt borítékba tett és aláírt, vagy névjeggyel ellátott pályázatokat mindenki, aki megfélemlének vélt elnevezést talál ki, augusztus hó 18. déli 12 óráig juttassa el akár a bíráló bizottság elnökéhez, akár a bíráló bizottság bármely tagjához. A döntés a pályázó nevének előzetes tudta nélkül fog történni. A legjobbnak talált elnevezés díszoklevelet fog nyerni. (Ma elég lenne egy díszoklevél? S.E.)

Az elnevezés végleges elfogadásáról az augusztus 20-án tartandó városi díszközgyűlés fog dönteni.

A bíráló bizottság tagjai: Dr. Gondán Felicián, Lukin Sándor, Szilágyi János, Dr. Puskás Dezső, Zsombor József és Jéges József urak.

Vitéz Fehérvári Dezső a bíráló bizottság elnöke.”

Ezt a felhívást mindkét bajai újság (az Új Élet, melynek Fehérvári Dezső főszerkesztője volt, és a Püggelent Magyarországi — ellenzéki lap — többször közölte azzal a kiegészítéssel, hogy a pályázatokat a városi újság kápejébe helyezte utóbbi lehet dobni. Hamarosan agyallósokdó hangok is hallatszottak — Nem kell kiállni nevet adni, legyen egyszerűen Dunag, ami valóban, Vodica pedig Szentkút. Lehet jobbkat is találni, de olyant kell, amit elfogad a község. Hisz a Haynald utcát ma is Bányai utcának, a Madáchot Zsidó utcának mondják, és a Pálkaiház a Fischer Alapítványi ház, Fehér Hajó a Kőcsónács Segélyező épülete (MAB). Megtörténhet, hogy a Sugovica és Vodica új nevet kap, „de azért örökök a régi nevének fogják azokat nevezni.”

Helyes, hogy szláv hangzású neve egy magyar városban egyetlen talpalatnyi

helynek se legyen, de akkor arra kell törekednünk, hogy az új neveket gyorsan megszokja a község.”

Eljött a nagy nap. A bizottság megállapította, hogy mindössze 22 pályázat érkezett, de általában nélkülöztek a magával ragadó szellemet és ötletet.”

A Sugovicára javasolták: Kamarásduna, Szent István Dunag, Dunasajr nevetek. Jónak találták a Kisdunát is, de ilyen már van. (A beklődött javaslatok: Pandúrörök, Bajai Szentkút, Kisduna (kétyszer), Dunasajr, Szent István Dunaág (kétyszer), Horthy Miklós Dunaág, Károly Dunaág, Ottó Dunaág, Viganó, Selló (kétyszer), Sugdóc, Baja, Sugó, Sugóvíz (kétyszer), Sugóvíze, Árnóc vize, Zita vize, Dunasajr, Korzósfolyam, Vargyásfolyó, Vándorfolyó, Dalosfolyó, Versenyfolyó, Gyöngyösfolyó, Pandúrka, Baján, Kőborfolyó, Hullámcs, Hullámfolyó, Bajagyöngye, Légyfolyó, Bajai Horthy Dunaág, Kamarásduna, Horthy-ér, Horthy csatorna, Turul-ér, Turul csatorna, Zitakönyve, Türr kőző, Szentjánosi Duna-rész) A városatyák a Kamarásduna mellett döntöttek.

Vodícára a következő javaslatok érkeztek: Búthaszentkút, Bajszentkút (háromszor), Szentvölgykút, Máriakút (kétyszer), Nagyszenny kútja, Mária-forrás (kétyszer), Szent Szív forrás, Nagyszennykút, Mária cserög, Búthaszentkút (kétyszer), Kisasszony-telke (kétyszer), Mária üdülő, Boldogasszonykútja, Vizeds, Bajafalva, Mária-könyve, Baja-angyalbú, Baja-kegyhely, Baja-szentvölgy, Liliomvölgy, Máriaűred, Kisasszonykegyhely, Szentvíz, Bajai forrás, Bajai szentforrás, Kápolnáshalom, Máriaárbek, Szentárbek, Szentforrás, Mária Magdolna búcsújáróhely, Baja-Monosztori szent búcsújáróhely, Bajai Mária forrás kegyhely, Bajai szentvíz hely. Ezek közül a bizottság sorrendben a Bajszentkút, Boldogasszony kútja, Mária Könyve nevet javasolta, a közgyűlés az utóbbit fogadta el.

Ha végeznék a javasolt neveket, azt kell mondassunk, hogy talán a legjobbakat választották, ill. lehetett volna a Sugó, ami mára spontán kialakult elterjedt elnevezés lett.

A Mária Könyve nevet Vojnics Pongrác javasolta a környező kőf története alapján, míg a Kamarásdunát Novoth István illami elemi iskolai igazgató kiltde be, indoklását is közölte az újság. E szerint a „kamarás” jelző utal a tápcsatornánál lefestett „kamarás szilipre”, másrészt arra is, hogy Baja a török kivonulása után egy ideig a kamara birtokában volt. A szóalkotás kifogástalan, példa rá a Kamaráserdő. A bajaiak azonban nem vették ilyen egyszerűen, bár néhány nap múlva már az újságban így írta a Sugóvicáról. Novoth indoklására gúnysos válasz érkezett. E sze-

rint „Kamarászilipdunának” kéne nevezni. De ha már egy jegyet kihagytak, ezen az alapon a Tarisznyás Gyurka Szőrös György, mert a tarisznyáján szőr van, a nóta Gacsai Pistérót „Hétfuakaszoló István, mert nadrágszja hétfuakra szói, a Fészekfeneből Karvalyofene azért, hogy megegye a Kamarásdunát, Karvalyos, mert a fészekben karvaly ül.” Az Új Élet persze „vaskos dísztelenségnek” nevezte utasítja vissza.

Volt azonban már ellenvélemény is megjelent a FMS szerkesztőségében egy öreg ember, szerinte legfeljebb 100 éves a Sugovica elnevezés, előbb csak Kisduna volt. A név eredete szerint a keményűdv Sugó Mátyás molnár mester fának és a szegény halász Vica lányának tragikus halálából eredt, a Sugó és a Vica egyesítéséből. — Ezt a történetet — több variációban — azóta is hallani. Érzésem szerint irodalmi eredetű, a bajai molnárok közt egyébként sem volt ilyen nevű (névsorunk ismert). A Sugóvicáról azonban egyéb problémánk is van: A Zi schy Okmánytárban az 1323-1464 között Szeremlével kapcsolatban keletkezett oklevelekben a „Sugovica” vagy hozzá hasonló szó nem fordul elő. Egy 1726-ban tartott tanácsállgatási jegyzőkönyvben a török világ utolsó idejéből úgy emlékeznek, hogy a „Sugovica” olyan csekély folyású volt, hogy a csónak alig ment el rajta. Ezt tőben is vallották. „Baján való lakásban penning Sugoviczának alig volt egy csónaknyi folyása. — Mikor a Török Baján lakott, egyszer volt Sugoviczán, mellyen alyh huszta által az csónakot”. — „Sugovica névű fókot említi, midőn szánász volt, és oly kicsin folyású, hogy által léphetési”. — „Török időben még hírt sem hallotta a Sugoviczának.” — Legérdekesebb azonban a következő: „Tuggya a Fatens (tanú), hogy Buda vétele előtt esztendővel szakasztotta meg de Duna azon helyt, a hol most Sugovica foly.” Mit ír a török szemtanú? „Vára a Duna partján erős vár, nagy kikötővel ...a Révkapu ...nyugatnak nyílik... E kikötő tőjékén mináret magas-ságú domb van, honnét lefelé nézni sem mer az ember.” — Hát akkor volt víz, vagy nem volt víz? De mi van a névvel? Az említett tanúvallomásokban „Sugovica”. Balla-féle 1772-es térképen Ramus Danubius. Több térképen Sokovica, Schokovica, Mindszenythal Antal 1831-ben ugyancsak Sokovicát emleget. Pesty Frigyes Helynévtárában Csapor Gyula főjegyző által 1866-ban beklődött ezen magyarázatot olvashatjuk: „A Dunának közvetlenül Baja városa által folyó ágát „Sugovica” név által ismerjük. Tulajdonképeni neve Sugárvíz, mely a dalmat nép által lassanként „Sugoviczán” változtatott.” A nyelvészek véleménye szerint a név a horvát sughovica = száraz víz, vagy a suga = rühes, sugava vodica = piszkos

víz szavakból származhat. Az érdekesség kedvéért megemlítem, hogy a régi térképeken a mai téliútkötő helyén, a kanyarban, ahol a legszelebb a Sugovica, hajdan egy kis sziget volt.

Végeztél még egy 1923. szeptember 18-án közölt levélből idéznék: „Régi tradíciókhoz nem szabad hozzányúlni, meg

lehet, hogy ez a név szlávosan hangzik, de az évszázadokon keresztül átment a közudatba...”

Vodica máig Vodica marad... Lesz a Sugovicinak és a Vodicinak hivatalos és a nép által elfogadott neve. A leghelyesebb volna ezt a határozatot visszavonni, és meghagyni az évszázadokon keresztül

elfogadott nevet.” Vissza nem vonták, de a levélírónak igazra lett, bár annyit módosított, hogy ma már a köznyelvben Sugó-ra egyszerűsödött, különösen a fiatalok ajkán, de „hivatalossá” is kezd vlni, gondoljunk a „Sugó taxi”-ra.

Solymsor
Ede

VISSZAEMLEKEZÉS

A Bajai Kertészeti és Szőlészeti iskolában eltöltött diákévekre (1945-1949)

A beszéd 1944. május 21-én hangzott el a Bajai Berecski Máté Kertészeti Szakközépiskola fennállásának 90. évfordulóján rendezett ünnepségen.

Tiszteelt Igazgató Úr! Tiszteelt ünneplő közönség!

Szeretettel köszöntöm a 90 éves Alma Mater tanári karát, diákjait és a korábban itt végzett kollégáikat, kollégistákat. Önök, hogy a mai napon e sok emléket hordozó, példásan karbantartott parkban együtt ünnepelhettek és bőségen vialhatják, hogy évekként vagy évtizedekkel ezelőtt ennek a kertészeti és szőlészeti szakoktatási intézménynek a tanulói voltunk.

Visszaemlékezésemben először tanulmányaim kezdetéről, az iskolai élményekről, majd pedig arról szeretnék beszélni, hogy az itteni középiskolai tanulmányaim milyen útvonalat adtak a későbbi helyet, állásához. Eppen fél évszázada, 1944-ben kaptam értesítést, hogy felvettek a Bajai Kertészeti és Szőlészeti Szakközépiskola-ba. Akkor Európa lángokban állt. A II. világháború vihara 1944 őszén már Magyarország területét is elérte. Emiatt tanulmányaimat csak egy évvel később, 1945 őszén kezdhettek meg. A vonat akkor a Dunán Bajna katonai ponton hídon közlekedett. A vasútállomáson — nagy bőrdobbal elindulva — hosszú gyaloglás után találtam meg az iskolánál a Szt. Antal utca 96. szám alatt. A bejáratnál zavarba jöttem. A kapuban fegyveres katonák álltak. A kertben az épület körül nagyon sok tanár, hány jármű volt. Miután — frissen szerzett, hiányos orosz nyelvtudóssal — az őrt sikerült meggyőzni, hogy iskolai tanulmányaim kezdése céljából jöttem, beengedtek.

A beíratókamra az ívhegyzék melletti szerszámkamra egyik sarkában került sor. A tanúrok szívesen fogadták a sok-sok izgalom után megnyugtatót. Szerencsém volt, mert segítségükkel sötétedésig sikerült egy albeírt szobát találni. A tanítás másnap gyakorlati foglalkozással kezdődött. Szitáló esőben sárgarépát szedünk.

Tanáraink az esős időjárásban is gondoskodtak hasznos elfoglaltságról: a teljesen kifosztott antermekbe — asztalos irányításával — padokat és asztalokat készítletünk.

Ilyen élmények után az elméleti oktatás október végén kezdődött. Az az osztály, amelyikbe én jártam, 6 fővel indult és az érettségig 9 főre gyarapodott.

1945-ben és 1946-ban rendkívül mostoha viszonyok között éltünk. Nagy hiányadás volt a kezdetlegesen felszerelt diákmenza működésének újbóli megkezdése. Attól kezdve minden reggel forró, üres, rínlított levest kaptunk. Vacsorára pedig henteente kétszer tálpló kukorica készült ettünk lekvárral. Szerencsére hazánk a háború után gazdaságilag rendkívül gyorsan talpraállt. 1947-ben már igényesen kialakított, nagyon szép kollégiumban élhettünk. A konyhai menük is gyorsan feleltek az előző évek nyomorúságait.

Néhány gondolat az oktatásról, a nevelésről.

Hetente 6 tanítási nap volt. Az oktatás szombat kivételével reggel 8 óráig délután 5 óráig tartott. Az elméleti ismeretek mellett megkülönböztetett figyelmet fordítottak a gyakorlati oktatásra. Minden héten négy délelőtti gyakorlati foglalkozáson vettünk részt: szőlő-gyümölcs-zöldség és dísznövény termesztésből sokoldalú jártasságra, kézségre tettünk szert. Ősszel és tavasszal — a kampányfeladatok idején — az elméleti oktatás szünetelt, az időszéri termelési feladatok megoldásában vettünk részt. Ezen kívül nyáron egy hónapig — napi 10 órási munkaidővel — kötelező gyakorlati foglalkozás szerepelt a tantervben. E foglalkozásokon végzett munkáért térítést nem kaptunk. Jól felkészült tanáraink és gyakorlati oktatóink voltak, akik teljesítmény, rendet, figyelmet követeltek. A tanár-diák kapcsolatot a közvetlenség és a kölcsönös bizalom jellemezte. Tanításuk nem csak szakmai ismereteket, tudást, hanem sok területen egy életre szóló bölcselést is adtak. Paterei új intellektuális mostorok lettek egy emlékek. A következtetést sokszor mondani: „Fiúk, arra különösen figyeljenek, hogy a gyümölcsfák metszésekor sohasse az az ágat vágják le, amelyiken állnak!” Az utóbbi fél évszázad tapasztalata is megta-

nított bennünket, hogy ezt az intelmet nem csak a gyümölcsfák metszésekor óvatosan megköveteljék. A közismereti tárgyak időkét különböző középiskolákból kijáró óraadó tanárok tanították. Élették tele volt programmal, eszménnyel. Nagyon sok diákszínnyel követték el. Ma is csodálom, hogy tanáraink ezeket milyen megérzéssel fogadták és a kialakult konfliktusokat mekkora bölcseséggel oldották meg.

Nevelőink nagy figyelmet fordítottak arra, hogy az elméleti és a gyakorlati ismeretek elsajátításán kívül legyen időnk a pihenésre és a szórakozásra is. Ripka Lajos igazgató úr ilyen irányú fíradózásaira még most is hálaa szívvel gondolunk vissza. Részt vettünk a város sport életében is. Ping-pongban és sakkban bajai város középiskolai versenyen a kertészek voltak az első. Volt saját zenekarunk és énekkarunk. Táncmulatságaink — különösen a majlisok — emlékezetes élményt nyújtottak az egész város diák fiataljainak.

Az itt eltöltött évek évtén egyre jobban éreztük, hogy az iskola mögöttünk áll és a tanáraink arra törekednek, hogy az érettségizett diákjaink „éretten”, sok új ismerettel és élménnyel, marandó útváralóval köszönjenek el az Alma Materől. 45 évvel ezelőtt, 1949 májusában ezen a helyen egy teljesen díjsettített parkban talágtunk. Akkor csak gondoltuk, azóta sok-sok tapasztalat révén tudjuk, hogy milyen pénztárolnagyszerű négy év ért végt fiatal életünkben. A 9 főből négyen Budapesten az egyetemen tanultak tovább és okleveles kertészmérnök diplomát szereztek.

45 év távlatából egyre jobban kirajzóldók, hogy a Bajai Kertészeti és Szőlészeti Szakközépiskola miben és mennyiben segítette elő, hogy az életben helyt álljunk. Örömmel mondom, hogy minden élvonalatársam a termelés, a kereskedelem, a szakigazgatás, vagy az oktatás és a tudományos kutatás területén sikeresen hasznosította a kertészeti ismereteket.

Néhány gondolat arról, hogy a Baján kapott sok-sok útváraló kitélt mit tartok kiemelendőknek:

1.) A kertészeti ismereteknek nemcsak egy szűk területet, hanem valamennyi fontosabb ágazatát oktatják. A dísznövény-

ARATÁS SZEREMLE HATÁRÁBAN. VALAHOL ITT A RÉTIPUSZTA
KÖRNYÉKÉN VOLT AZ ISKOLA TANGAZDASÁGA

zöltség- gyümölcs- és a szőlőtermesztés, a borászat, a kerttervezés ismereteiből egyaránt sok mindent elsajátítottunk.

2.) Több, mint 500 dísznévny felismerését és latin nevét tanultuk meg. A legfontosabb szőlő- gyümölcs- és zöltségfajtákat a nyedeki év végére szintén jól ismertük.

3.) Kiválóan felkészült — egyes területeken országos hírű — tanfiaiink, gyakorlati oktatóink voltak, akik feladatukat nemcsak munkaköri kötelességből, hanem nagyfokú szakmai - nevelői elhivatottságból végezték.

4.) Jól felszerelt tangazdaságban a kertészkedés fontosabb gyakorlati fogásaira kétség szinten megtanítottak. Szakmai munkakultúrára neveltek.

5.) Üzemenből az ésszerű, gazdaságos termesztés és az értékesítés szempontjaira hívták fel a figyelmünket.

6.) Arra tanítottak, hogy a tudást, a szakszerű munkát, a teljesítményt és a tisztességet becsüljük.

Az oktatás színvonalát az is jól jelzi, hogy a végzett diákok életútjaikon milyen eredményeket tudnak felmutatni. Az évfolyamunk két nemzetközi hírű nemesítője adott a szakmának. Dr. Koleda István kandidátus egyetemi tanár szőlőfajtáit, Dr.

Kovács János tudományos kutató paprika és bab fajtáit sok országban ismerik és termesztik. A többi évfolyamúrám is a szakmában becsülettel helytállt.

Személyes életemről néhány szót. Az egyetemi tanulmányaimat 1949-ben Budapesten, az Agrártudományi Egyetem kertész karán folytattam, amelyet 1953-ban fejeztem be. Ezt követően közel három évig a Csopakai Állami Gazdaságban dolgoztam, mint szőlész agrónómus. Tudományos kutatói pályámat a Szőlészeti és Borászati Kutató Intézetben 1956-ban kezdtem és a tudományos kutatói ranglétra minden fokát végigjártam. A kutatási témám címe, amelyet közel negyven éven keresztül folytattam, egy mondatban így foglalható össze: a minőségi borszőlőtermesztés tudományos alapjainak feltértelezése. Ennek keretében elmélyültem a fajta, a termőhely, a termesztéstechnika és a termesztésfiziológia egyes kérdéseit tanulmányoztam. E témakörökből írtam és védtem meg tudományos értekezéseimet, az egyetemi doktori 1962-ben, a kandidátusit 1958-ban, az akadémiai doktori 1982-ben. Kísérleti eredményeimet a tudományos közvélemény elfogadta, fejlesztési javaslataimat a gyakorlatban széleskörűen alkalmazták. 1972-től Pécsset igazgatója vagyok a KÉE Dunántúli Szőlészeti és Borászati

Kutató Intézetnek, ill. jogelődjének. Az életem ilyen alakulásában jelenős szerepet játszott a kiegyensúlyozott családi élet. Feleségem, Szécsényi Iona mérnök-tanár. Három gyermekünk és két unokánk van.

Befejezésül ismételtelen köszönetet mondom az Alma Maternek, a volt tanárainak, hogy szakmát szerető, helytálló emberre neveltek bennünket. Valamennyi tanfioromra, oktatómra szeretettel és tisztelettel gondolok vissza. A közismereti tárgyakat és a szaktárgyakat oktatókra egyaránt. A visszaemlékezésemben felsorolom azokat a tanároknak, oktatóknak a nevét, akik az emlekezetemben különösen mélyen bevésődtek — IGAZGATÓK: Besenyi Zoltán, Ripka Lajos, Dobos Lajos — OSZTÁLYFŐNÖKÖK: Kornósi László, Jaeger Mihály — SZAKTANÁROK: Szőlőtermesztés és borászat: Dr. Radnóczy Ferenc, Dr. Szűcs Aurél — Gyümölcstermesztés: Suchy György — Zöldegettermesztés: Besenyi Zoltán, Jaeger Mihály — Díszövénytermesztés: Péterfi Jenő — Kerttervezés: Kornósi László — Kertészeti tisztem: Dr. Kovács Győző — Gyakorlati oktatók: Patonai Imre, Sümegi Alajos, Uhl János

Dr. Diófi Lajos
mg. tudomány doktora
igazgató

BAJAI ARCKÉPCSARNOK

Felekyne Munkácsy Flóra

(1836 - 1906)

A Gaidler család Németország egykori wolfenbütteli hercegségéből származott. Nagynya nyugalmazott osztrák alezredesként Munkácson telepedett le. Abban a városban született 1813. szeptember 12-én fia, Pál (meghalt 1846. május 10-én), aki teológusból lett Munkácsy-Gaidler néven színművész, színházigazgató. A több nyelven beszélő művelt ifjú verseket, cikkeket is írt és fordítói tevékenységet folytatott. A rá jellemző alkati tulajdonsága alapján leginkább hőszerelemes szerepekben játszott. A legjobb vidéki vándorszínművészek közé tartozott. Esztergomban 1836-ban házasságot kötött nagylucsei, dobóbari Mészáros Anna színművésznővel (meghalt 1893. augusztus 27-én), és minden valószínűség szerint a munkácsói illetőségű szülők valamilyen színházi truppal vándorolva érkeztek Bajára, ahol megismerkedett lányuk, akit Gaidler Eleonóra Mária névvel jegyeztek be a belvárosi plébánia megkeresztelték anyakönyvébe 1836-ban a 175. számú bejegyzéssel. A keresztelőn a tanúk özvegy Kubinszka Mária és borsódi Latinovits Béla bajai lakosok voltak.

A színművészi hősorkában vándorszínművészek között ültetve gyermekkorát, megismerkedett a Thalia papjának nékülőzését, bajjai, cifra nyomorúsággal teli életét. Már ötéves korában felléptének szülei Győrben és Pozsonyban 1841-1842-ben, 1843-ban Nagyváradon, Kolozsváron. Szabadkán

1844-1846-ban, Aradon 1847-ben és 1850-1853-ban, Szegeden 1848-ban. Temessváron 1850-1853-ban játszott előbb gyermekszerepekben, majd 13-14 éves korától kezdve szende szerepeket is alakított. Fellépéséért kivívta a közönség tetszését. Egy bécsi nevelérintézetbe küldték szülei, hogy ott tanuljon. Az intézet által rendezett németnyelvű színjeladásokon közönség előtt szerepelt és sikert aratott. Tekintélyes bécsi személyiségek eredménytelenül próbálták meggyerni a német színház számára. Visszajött Pestre, és 18 éves korában — 1854 őszén — a Nemzeti Színházban szerepelt szép sikerrel. Elismerő fogadtatásban részesült, de egyelőre a színház szerződést nem kötött vele, csak alkalmilag foglalkoztatta a tehetséges színésznőt kisebb szerepekben, fellépésenként 8 forint díjazással. Eleinte sok nehézséggel kellett megküzdenie, de nem vesztette el reményét és kitartását, mígnem Szilágyi Ede: Cigány című népszínművében megszapta Rósi szerepét. Megjelentésével megnyerte a közönséget, egy csapásra kedvence lett. Ez a szerep alapozta meg hírnevét.

A legszebb magyar színésznőnek tartották. Gyönyörködtek tulajdonságaival mindenkit lenyűgözött. Lelkes buzgalommal és bevettelté dicsérték arányában, önkéletes természet. Úgy jellemezte, hogy mozgása szépségének egyik forrása. Önfeledten beszéltek, írtak testi-lelki mivoltából sugárzó, elfogódottan szerény, ártatlan és szomorú mosolyról. Olyannyira, mint aki tizes fekete szemével, kelemen sen csenge szülő hangjával mesterszerűen természetes egyéniséggel megérett a maga számára a sikert.

Nem volt nebbé a Nemzeti Színház már fiatalon ünneplott tagjának meghódítani Feleky (később Feleky) Miklóst (1818-1902). A szőben forgó személyiség másodsorú nő-szálló (az első felesége Székely Amália színésznő volt, akivel 1845-ben kötött házasságot, de hamar elvált) 40 éves korában nőtt vele 1858-ban a 22 éves drámai szerető, művészenében Munkácsy (később Munkácsy) Flóra, aki a keresztelésben kapott utónevét helyett a római mitológiai virágok és tavasz istennőjének nevét használta, ez lett testvérné felvett neve. Annak a széki szépművészeti színházi egyéniségnek lett a felesége, akinek egész életműve a színházzal függött össze, ahhoz kapcsolódott. 1852-1884 és 1886-1902 közötti években a Nemzeti Színházban volt sokoldalú vezető színésznő, és a színháznak ötökös tagja lett. A pályán 63 évig működött, a főváros jobbpartj színházában két alkalommal színházigazgatással is megbízott, aki több színművet írt és ren-

dezett, fordított franciából és németből, kinek irodalmi tevékenysége kiterjedt színházi témájú cikkekre, továbbá elbeszélések, versek alkotására és a közéletben is nagy érdemeket szerzett.

A múlt században alakították kezdődött el a magyar színművészet polgáriadására. Az addig jöformán lenézett színész megbecsült tagja kezdett lenni a társadalomnak, biztosabb megélhetést, egyes esetekben jóvedelmet is nyújtottat a színészi pályára, mert a színházi látogatottság növekedése lehetővé tette anyagi helyzetük javítását. 1855-ben például a Nemzeti Színház gázsikra 100 ezer forintot irányozott elő a viszonyok egyre javultak. A legmagasabb színésznői fizetés — évi 2.200 forint — 1859-1860-ban Jókainé Laborfalvi Róza tragikáé volt. A főleg társadalmi színművészetben jeleskedő Munkácsy Flóra akkor 2.100 forintot kapott. A férfiak között Egryessy Gábor állt az élen — évi 2.000 forint javadalommal —, utána Feleky Miklós, az „első szerelmes” következett, évi 1.800 forinttal. Három évvel később a két első helyen Jókainé és Felekyne álltak 2.730 forinttal, a hat férfi vezérégyenlőség közé tartozó Feleky egyaránt 2.200 forint fizetést húzott. A Nemzeti Színház színésze házaspára ezzel az ország jól fizetett hivatalnokai közé emelkedett. Művészen körülmények mellett éleltük — és színészi alkalmait — során a megfontolt mértékűtárs és értelmi képesség szintjén valódelé adták viselkedésükben. Felekyne férje nem volt szép ember, de dőlceg és férfias külsejű, józan értelmű és megbízható. Az értelmes, művelt és szármó Feleky a XIX. század második felének legszebb magyar színésznőjét, „Magyarország legszebb asszonyát” vette nőül és boldog házasságban élt vele, aki gyermekeinek kifünő anyja és jó honleány volt. Feleky tisztelretelőt kort élt meg, gazdagodó volt, de igazán nagy színésznő sohasem.

Munkácsy Flóra tehetsége, házassága révén és nem utolsósorban érvényesülése érdekében vérbéli színésznőként minden szerepekben játszott. Pályája kezdetén főleg népszínművekben, énekes szerepekben lépett fel. Előszörban Szigligeti Ede darabjaiban, aki megteremtette a magyar népszínművet. Így például a Cigány Rósi, a Lelenc Julca szerepeiben. Vigjátékai közül pedig legemlékezetesebb szerepe a Nőuralom Donjának alakítása, és a Fenn az erdő, nincsen kas Gizella szerepeiben volt, továbbá Abonyi Lajos: A betyár kondója című darabjának Teres megjelenítése. Ezekben a színművekben kiválóan tette elő kerületen, egyszerű játéka. Klasszikus és társadalmi színművek hő-

nőt is megformálta, a romantikus leány-szerepek érzelmes alakítója volt.

Feuillel drámáinak hatása alatt írt daraboknak egyik alakját — a panasz nélküli, némán szenvedő asszonyt — alakította legfőbb szerepeiben. Például Octave Feuillet: Egy szegény ifjú története darabjában Margit, Théodore Barrière: A völgy liliuma művében Henriette, Charlott Birsch-Pfeiffer: Szerencse gyermekében Hermance alakját és nagy sikert aratott Eugène Scribe - Ernst Legouvé: Lecouvreur Adrienne című darabjában.

Jeles szerepei voltak még Hugó Károly: Báró és bankár darabjában Adél, Victorien Sardou: A Benoiton-családjában Mártha, és a Haza című munkájában Dolores, Dobsa Lajos: IV. László művében Ayda, Eduard Banerfeld: A társaságból származó Magda, Heinrich Laube: Essex grófból pedig Rutland grófnő alakjainak megformálása.

A szende szerepkörből az anyaira tért át és pályája későbbi folyamán tragikái szerepeket is játszott. Ilyen drámák alakításához nem volt elég hatékony ereje, hiányzott jótélemből a tragikai erőforrás, a szenvedélyes hív, amit az akkori színjátszási stílus megkövetelt volna. Kiemelkedőbb szerepei voltak Katona József: Bánk bán drámájának Melindája, William Shakespeare: Rómeo és Júlia tragédiájának Júliája, Oberlőnjának Desdemondája, és Hamlet, dán királyfi című színművének Oféliája. Ezen kívül Frídrich Schiller: Stuart Mária tragédiájának címszerepe, az Orleans-i szűz Sorel Ágnesre, valamint az Ármány és szerelem színműjének Miller Lujza alakítása.

Számtalan szerepe közül nem hagyható említés nélkül még néhány alakítás. Így a Bernákné (Bosz: A tirsadonon társaszi) Desvareucsené, (Georges Ohnet: Serge Patinoé) Augustza, (Hermann Sudermann: Otthon) Gauthier Margit, (Ifj. Alexander Dumas: A karmélis hölgy) Donna Diana (Don Coloretto: Donna Diana), valamint Livia (Tóth József: Tarquinus és Brutusok).

A magyar romantika óriása, Jókai Mór róla mintázta meg Mayer Fannyt az Egy magyar nőből című regényében, amelyből Hevesi Sándor később megteremtette annak színpadi változatát is. De megmintázta ezerszer színeskért és mindenkor civil pózban számtalan festő, szobrász és grafikus, mint például Barabás Miklós, Cziczler Klára, Grund Vilmos, Jókainé Laborfalvi Róza és Bogndr Vilma közöttben, Kassai Vidor, Lotz Károly, Maronetti József, Mayerhofer Theodor, Maszáné Barabás Ilona, Pollák Zsigmond, Rohm Alajos, Stróbl Alajos, Tábor János, Thán Mór és mások. Kétyemati arcképei és színpadi képei többször megjelennek lapokban. Például a „Képes Újság”-ban, „Családi Kör”-ben, „Képes Családi Lapok”-ban, „Vasárnapi Újság”-ban, „Hétfői Újság”-ban, „Magyarország és a Nagyvilág”-ban,

„Nemzet”-ben, „Napló”-ban, „Egyetértés”-ben, „Pesti Hírlap”-ban, „Budapesti Színházi Közölny”-ben, vagy az „Abauj-Kassai Közölny”-ben stb. A róla készült többi alkotás különböző könyvekben, lexikonokban jelent meg és gyűjtemények örik. Pályájáról és külföldi utazásairól újságírókat írt. Külföldi csevegések címmel tárcája a „Fővárosi Lapok”-ban (1867-ben a 198. és 199. számban) jelent meg. Töredékeket közölt naplójából: Az én első fölépésem a „Szegedi Napló” 1884. évi 64. számában látott napvilágot. Első fölépésem a Nemzeti Színházban pedig a „Szellemi Élet”-ben 1892-ben.

Színészi pályája 25 éves jubileumát 1882. november 24-én ünnepelelt Budapesten és 1901-ben nyugdíjba vonult, amikor művészi érdemeiért a király koronás arany érdemkereszttel tüntette ki. Utoljára a Várszínházban lépett fel 1902. február 6-án. 1906. október 1-jén halt meg Budapesten. Mindig egy kicsit bajinak érezte magát. Több vidéki körúti alkalmával úgy jött el szülővárosába, mint aki hazajött. Bajai szerepeit a híveves hazaiaknak kijáró érdeklődéssel kiadrték földjén. Már a múlt század hatvanas, hetvenes éveiben a városunkban játszó társulatok igazgatói rendszeresítették azt a szokást, hogy a főváros kedvelt színészeiről válogatva, azok fellépésével élénkítik a színházi évadot. A Nemzeti Színház művészei is megfordultak városunkban. 1881. márciusban is itt szerepelt Bajai szülőte, Feleky-né asszony. Március 19-én Schiller: Stuart Mária drámájának címszerepében lépett fel. A közönség a nyílt jelenetekben is szabad folyást engedett teleszínnyúlásának és minden felvonás után zajosan a függöny elé hívta. Féjje — Feleky Miklós — még aznap az esti hűjával Bajára jött, annak érdekében, hogy nevelje együtt is szerepeljen, mert hisz a Feleky-pár hazánk minden színpadja szívesen látott vendég volt. Március 20-án Dumas: Idegen nő

színművében férje is közreműködött. A két főszerepet — Clarksont és Clarkont — alakította a színész házaspár. A következő napon Scribe: Egy pohár víz című vígjátékban Feleky-né Marlborough hercegnőt játszotta. Az előadás után díszlevelekre támasz vacsorát rendeztek a Bárány Szállóban, ahol Feleky-né is lakott, mert a következő napon férje már visszautazott Budapestre. Március 22-én Dumas: A szerelem gyermek (Törvénytelen fiú) előadását kapott tiszteletdíját a művészno felajánlotta földje, Tóth Kálmán költő számára emelendő emlékszóbor javára. Beküldte a „Bajai Közölny” szerkesztőségének, hogy juttassák el a Tóth Kálmán szoborbizottsághoz, midőn a Tóth Kálmán szoborbizottság elnökét, dr. Hauser Mór, a város polgármestere gyönyörű koszorút nyújtott át, amelynek szalagjára ezt írták: „A nagy művésznoek — elismerése és tisztelete jeléül: szilóvírosa.”

Március 24-én került sor búcsúfélépésére — egyúttal jutalomjátékára —, amikor Scribe: A című című színműben játszott. Erről a „Bajai Közölny” 1891. március 27-én így emlékezett meg:

„Felekiné asszony csütörtökön fejezte be Bajai vendégjátékát, búcsúfélépéttel Scribe kitűnő drámáját: „A czámó”-t választja, melynek címszerepét a nemzeti színház kitűnő művésznője páratlan sikerrel alakította. Amily mély esend ulakodott előadás közben, oly zajosak voltak a teteszenyilatkozatok, midőn a függöny legfeljött. Az elragadott közönség egész virágzópal galmozta el Felekinét; a „nemzeti kaszinó” gyönyörű koszorúval tisztelemeg, megjelenésekor azonban fél szoborba-koszorúval hullott az művészno lábához.”

Az ország legkiválóbb színházának, a Nemzeti Színház-nak második nemzedéke közé tartozott. Az alapító tagok mellé, az újak közé sorakozott fel. A múlt század legjobb színésznőjé között volt a helye. Büszkén valljuk földinket magunkéknak.

Bánáti Tibor

BALJÓS FELHŐK ALATT

Azon a vasárnapon apámhoz voltunk ebeire hivatalosak. Fivérem, Dr. Pésta Bekéry orvos — 6 ugyan elvileg otthon lácsot, de a szó szoros értelmében éjt nappal tve dolgozott a Vütrükereszt — ma Sportcúrházban — férjem, vitéz Zákányi András főhadnagy, persze bajai, meg én.

Napfényes koradélután volt. A Boscskai úti evangélikus templom kertjére néző konyháiban a reggelt készítették, amikor megcsörent a telefon. A budapesti repülőtér kereső férjemet egyik bajtársra, majdnem ugyanígyan, sürgőz modora kicsit meglepett, társaság kedvence, kedves fivénk ismeretlen.

— Kérem azja azonnal Bandi!
— Sajnálom, a fűrdőkádiban pancsol, majd visszahívja.
— Most kell beszélnem vele!
— Rendben, morzija amit akar, továbbfótom és hozom a választ.
— Kérem értesse meg! Vele kell beszélnem és haladéktalanul!

Férjem fűrdőkádpernyét kapott magára, pappussal védsőcsíkat csinált a parkettára, fél kézzel haját törölgetve, fél kézzel a kagylót fogta.

— Nem értem! Mi az ábra?
A vonal másik végén a hadnagy süttogott valamin.

— Rendben. Ötötöm és indulok.
Fiatalszony-éssel mindössze azt a kövvetkezőt vortam le, hogy nekem tüsszent reggelt kell adnom, meg tiszta inget.
Zákányi öltözködés közben bekapott pár falatot.

Mi ez az egész? — kérdeztem. Olyan vidén nap főzkezett... Fivérem március 21-én, én 22-én ülünk a névnapunkat. Apám tehát családil ímnepet készített, s Margit, a házvezetőnője — náljárva a labóris beszélési nehezségek ezén — csodás lakonikán tudott keredni. Remekfejtű székely nő volt.

Ebéd után jókat szobtak beszélgetni, s kártyáztunk négyesen. Én mindig vesztetem, a vesztéségek később azt is, fivérem is tiltokban visszazártak. Kamatotul.

— Ez? Kard le. Enny.
— Hogy?
— Fegyverletétel.
Persze tudtam, hogy nem lenne szabad kérdőjelekészőnem. De megkísérletem. Abszurd helyzet volt.

— Azaz?
— Azaz a repteret megszállták a németek. Összetartás van. Barfium tilalom ellenére telefonáltak és rádióztak. Jó, nem? A saját repterünkön ülő telefonainál.

— Megsebesült valaki?
— Eddig nem. Wehrmacht-pilóták, van valami fogalmuk a bajtársainnigról.
— Nem is volt ellenállás?

— Rajtatűrés volt, nevéteségen kevesen vannak szolgálásban. Pucanos, irányítás, tájékoztatás, sehol semmi. Öntevékenyen gyülekeznek, előb-utóbb csak arra téved valami tabernák.

Tubermák, „piros a lámpasz” fűtiszet jelentett.

Zákányi Bandi Bajtáról, hazonhét éves, revolverét a pisztolyfészkába csúsztatta. Egyébként csokoládét szokott volt tartani benne.

— Majd felhívom Bekéryt, ha hazajövök esteire. Amennyiben nem tudok vele beszélni, maradj éjszakára apámnál.

Nehéz szívvel ballagtam a Körtérre a kilencs villamoshoz, hogy hazavigyen apámhoz a Pó utca tizerköntébe. A véros nyugodt, mondhatnám gyandian volt, mint más vasárnap délutón is, kevés jérőfűd.

Apám éretlenül hallgata ugyancsak lézagos beszámolómat. Úgy vélte, amolyan porozos kivagyóság: „Állj odébb, őcs, tekdünk van szűkségünk a kifutópályára.”

Ahány visszaemlékezést olvasok, amny előtte jdlétesült kortársat ismerek meg. Mindenké számított rá, megmondta neki illetékes — a mi tudatlanságunkra mértéség, hogy sem katonának, sem bírónak nem volt szabad politizálnia. A szolgálati tilalmakat pedig érkölti kötelesség volt betartani. A mi diszkret náciellenességünk abban merült ki, hogy az Anschlus — Ausztria német megveszélása — után többé nem nyaralunk kedves stájer kisvárosunkban, Murában.

Margit sürgőre-forogva terített. Megnyugdham. Aztán tompa, állandó moraj hallatszott fel a Pó utatról. Ablakaink a Vároldaira néztek.

— Gyertünk! — ugrott fel apám a búrfolyóból.

Az utca két oldalra a járdaszegélyen szorosan egymás mellett, mintegy összedbújva a veszőbyle, hatalmas rúma emberszerűen állt. Közéül a kocsiútban a Birodalom hadoszlopa díbbörgött. A Jégverten utca sarkán kanyarodtak, lassítottak.

Apám egyszerre elvesztette önaralmát. Két öklét rávra a szűke áradat fél edítvá átközött:

— Verjen meg benneteket az Isten, letiporotok Magyarországot! Végre, hitványok lettünk, kirabolok, bitangok! Ninos már hazánk, elvettétek, legyetek átkozottak, verjen az Isten mind a két kezével.

Jay haladtunk a házfalak és a nép sorfala között, majd a Lánchídig, míg sikerült lecsillapítanom s hazacipelnem.

A Vízváros akkoriban elég kicsiny volt ahhoz, hogy ismerjék Pésta ömledőit a Közégyházati Bíróságtól, és a tiszeg elég nagy ahhoz, hogy besúg legyen kitűzöttünk. A dolognak mégsem lett következménye (Jegfűlébb anyá, hogy apám restellte elemzésünk Kitérését), mert a szóitán sokaság érzését fejezte ki.

Megjött Bekéry, ebédeltünk, mátról beszélgetni, apánk szokásához híven kissé lefűtött. Bányán meg én nyugtalanul, valamin megtudni ismét lementünk a tököletesen tyes utca. A Duna part gasztenyái még oly szépek voltak, mint azelőtt. Még nem szag-

gatta szét őket gránát, akna, géppisztolyosorozat. A hidak is álltak.

Csak az alsó rakparton zakatolt a tankok végelethatalan sora. Visszafordultunk.

Az Anchrásy-palota tágas kapuzábjából akkor ferült ki egy katonai teherautó. A márvány kerékvetőnek tüdőzött, poynyója aldi emberk karok és lábak csúsztak és és himbaláttá detentuleni.

Az egész környék tudta — régés-rég tudta —, hogy az Anchrásy-palotában lezajlott menekültek és lezajlott rádióállomás bújkik meg. Persze erről szó se ejtett senki. A jól-szervezett náciak haladéktalanul bemérték az adott és ugyancsak haladéktalanul „felszámolták”.

Megdemmedtem álltam. Fivérem betuszkolt a saját kapukba. Apánk passziósorozott, a lakóiban nézett a cigarettafüst. Nem is tartózták beemléket.

Valami könyvkölcsönzés ürügyén elkísérték Bekéryt a kórházba. Magamnak se valótlan be, mennyire nem szeretnék egyedül maradni a gondolataimnál.

Féjczemről semmi hír.
Fivérem beteghez hívták. A nehezt osztályon ketten maradtak, az idős főfóros, meg ő, az alig diplomázott. A többi orvos már katonai szolgálatot teljesített.

Eltűlőpéltem kicsit a szobájában, aztán indultam hazafele. Alkonyodott. Nagybőjtű feleke fellegok gyülekeztek az égen, Andrea Mátengsra festett ilyen baljós eget.

1944. március 19. volt.

A Csézes utcéről szálltam villamosra. Utóbb valaki a szemközti padra telepedett, morgott néhány érthetetlen szót, és cinyűtöttá hosszú katonaszókat lélszárítá.

A mormolásit „elbűvészt kérek”-nek véltem, udvariasan arébbhúzódtam és rápillantottam. Végigtűtött a hátamon a hideg. A tiszt mozgott, lehúzta és zsebre raktá kesztyűt, de nem élt. A szeméből hiányzott a tekintet. Az arca szép és annál riasztóbb, mert halott arc volt. Kihalt, elszárvadt, ciszállt belébe a lélek.

Szorongva búsultam ki az immre vakbűtő Villányi útra, míg elértek a végállomást. Utolcsánk szálltam le, de magyárt.

Várt bizony. Kissé mögém lépett és könyvedem, mégis bírtokbavegtem a villamra tette a tenyerét. Akkoriban kilédfűkkel pontosan kifejezték mivelőlunkat. Néireérhetőntől ifjú budai uriaszony voltam, aki nem rég érettségizett a zsidóban.

Sérteit dök lobbant bennem, elnyomta irítózó felémeltet is. Hogyan mérzel ez a német hozzáemlék! Kihűztam magamat és — mintha észre se vennem — nyugodtan, lassan indultam a Körtér irányába. Persze kalapdó szívvel figyelem, míg végre elmaradtak a léptei.

Lehot: a borzalnak után, amiket telt, s amiket övtele tettek, csak egy tiszta, meleg szobában szeretett volna üldögélni, ahol épek az ablakok és kristályvázában virág áll az asztalon.

Szegény, szegény diadalmas győztes...
Ne bíztuk egymást, emberek!

JUBILEUM CSÁVOLYON

Újra polgárjogot nyert a lokálpatriotizmus, valamelyest erősödött a településhöz, térséghez, régióhoz való kötődés, ma már inkább büszkén, mint szűgyenkezve moodhatjuk azt, hogy Bácskából származunk, hogy csávolyiak vagyunk.

Ez az attól, magatartás kulturális szempontból nagyon fontos, hiszen a kultúra elsősorban a helyi konkrét — nem pedig ideológikus, szimbolikus, elvont — közösségekhez kötődik, a helyi kultúra az, amely a folytonosságot, a fejlődés szervezőségeit biztosítja.

Helyi kultúra nincs helyi mecenások nélkül. A műszaki világgyárcsú kőszőlőben plétkősd vasnapján került sor a jubileumi ünnepeinkre a csávolyi Falumúzeumban, melynek a község önkormányzatának megjelölés nemzetiségi jellege is van, mégpedig bünyevér, horvát és német. Személy keretük közt emlékeztetünk arra, amire a Honismereti Bárti Kör keretében harminc évvel ezelőtt vállalkoztunk, melynek eredményeként bemutatjuk a Csávolyon élő lakosok sokszínű hagyományait és kultúráját.

Helytörténeti gyűjteményünk erre az alkalomra kilencfeltehetően is megújult, tovább bővült. Így megnyitja a falu múltját bemutató, frásos és — képhez fogott — emlékekből álló új kiállítás. Ennek része a népviseleti hagyományokat bemutató rész vitrinbe való elhelyezése, s a helyi Önkormányzat által a múzeum udvarában most épített és átadott „papuzserről” felül zárt épületben elhelyezett agnár történeti emléke.

A jubileumra helyi és vidéki mecenásaink támogatásával nyoma kiutalással jelentettük meg a három nyelvű, sokkal több kötetekkel szülő műszaki prospektust (jepezzel), melyet minden csávolyi kézbe eljuttatunk diákjaink segítségével. Ezzel az érdeklődő kiállításunkat közönségnek bemutatjuk a szőlőfalán — ezen keresztül a haza — szeretetének ípolását. Mindezek nekünk szólnak, a jelennek és a jövőnek. Bizdalt ezt kívánom megosztani olvasóimmal érdeklődőket felkeltve látogatásunkra invitálom.

Csakis a helyi közösségekben keresztül lehet kapcsolódni a tágabb világhoz: néphez, nemzethez, Európához.

E szellemben tartotta meg újjalakuló közgyűlést a HONISMERETI BÁRATI KÖR, mely ezután egyesületként működik tovább — Nemzetiségi Klub szerepét is vállalva — Megyei Bíróságon bírte bejegyezéssel. Őt évre választott vezetők: Dr. Mándics Mihály elnök, Pekete András alelnök, Harbélly Jánosné pénztáros, Hamháber József nemzetiségi felelős és Ábel Béla pü. ellenőr. Székhelyük a FALUMÚZEUM (Péteri S. u. 17.) 1994

Dr. Mándics
Mihály

KÖNYVISMERTETÉS

Puskely Mária: „Virágos kert
vala híres pannéna...”

X-XVII. század

Példaképek a magyar múltból

Napjaink összekuszálódott értékrendjében különösen nagy híány mutatkozik a példaképek cselekedetekben, pedig az ifjúság, a felnövekvő generációk nevelésének egyik legközvetlenebb, legegyszerűbb eszköze lehetne a személyes példamutatás. Természetűdös barátom, aki tanárként is kiváló volt, szintén így látotta a dolgokat, mert egy-egy beszélgetés után gyakran köszölet el úgy tűnik, hogy „legyetek példamutatók!”

Puskely Mária-t hasonló oeli vezérhette könyvének megírásakor, összeállításakor, hiszen a magyar múlt példás életű nagyjainak és vértanúinak bemutatásával hiteltel értékeket megtestesítő eszményképeket állít élénk. A szerző e művében 120 nagyrest ismeretlen, szentéletű magyart mutat be a X. század elejétől a XVII. század végéig terjedő időszakból. Nem életrajz szerint dolgozott fel az adatokat, tulajdonképpen az adott személyre vonatko-

zó forrásirodalmat teszi közzé, beleértve a legrégebbi, olykor természetesen csak latin nyelven hozzáférhető forrásokat is. A forrásművek mellett bőcséges szak- és szépirodalmi utalásokat tartalmaz a kötet, sőt, utal az ifjúsági- és gyermekirodalom legismertebb alkotásaira is.

Az illusztrációk egy része a különböző századok metszeteiből, festményeiből, távoli tájak ikonjaiból és gyermekeknek szülő ábrázolásából nyújt választékat. Az 1700-as évek elején összeállított Magyar Szentek Kalendáriumát korabeli barokk képek illusztrálják. Az összeállítást hat térkép és egy nagy méretű időrendi áttekintő táblázat egészíti ki.

A kötetet a Rómában élő magyar festőművész, Prokop Péter rajzcsorozata teszi teljessé: 60 eredeti grafika mutatja be az Árpád-ház itthoni és külföldre származott, szentként vagy boldogként tisztelt tagjait. De szerepelnek a lapokon ez ideig nem kanonizált személyek, további szerzetes rendek tagjai, s a kultúra követői is. Hogy csak néhány példát említsünk: Skócián Szent margit, Portugálián Szent Erzsébet, Szent Pirokka bizánci császárné, Bányászó Salamon vagy például Eskandéry Máté

mete, aki hitteremtőként halt vértanúhalált Kínában, és akinek a legendája a helybéliék körében még sokáig fennmaradt. De rajz készült a nagy műveltségű kalocsai érsekről, Saulról is, aki legkiemelkedőbb főpapjaink egyike volt a középkorban, a XII. század végén.

A könyv ökonumenikus jellegű, rámutat más keresztény egyházak értékeire, életszentségről és vértanúságról vallott méreteire is.

E hiánypótló forrásgyűjtemény nem kerül be a könyvtérjesztő hálozba. Beszerezhető az AMEKO Kiadónál (1094 Budapest, Tízótló u. 96.)

Schmidt Antal

Rajz: Prokop Péter
könyvillusztrációja Puskely Mária kötetéhez.
SAUL Kalocsai érsek +
1202

KIÁLLÍTÁS

VADÁSZ IMRE

(1901-1944) EMLÉKKIÁLLÍTÁSA
Baja, Nagy István képtár
(1994. június-augusztus)

Ötven éve, 1944. június 3-án halt meg Vadász Endre, a modern magyar grafika egyik legnagyobb mestere. Sajnos, a kor nem kedvezett emléke őrölésnek, nem volt, aki éven tartható kultuszát. Első emlékkiállítását szilvfváros, Szeged rendezte meg 1971-ben, ezt követte a Déri Múzeum (1976), a Magyar Nemzeti Galéria (1982). A debreceni Déri Múzeum 671 hagyatéka jéféssé, a megrendező gyűjteményes kiállítás több nagy alföldi városban és Bagdadban (1984). A Magyar Televízió 1977-ben készítette el portréfilmjét.

1901. február 28-án született Szegeden. Itt kezdett festeni Heller Ödön szabadiskolájában. A Képzőművészeti Főiskolán Olgyai Viktor, Zádor István és Glaz Oszkár tanítványa volt. Már főiskolai korában elnyerte a Fruchter, Wolfner életkép díjat, később, 1931-ben a Zichy-díjat. 1927-1936 között alföldi résztvevője volt a Műcsarnok, az Érettségimúzeum kiállításainak (1929-ben, 1931-ben, 1933-ban és 1936-ban 40-80 db-os kollekcióval szerepelt itt).

1929-ben bronzéremet nyert a barcelonai világkiállításra. A Magyar Rézkorcoló Művelő Egyesülete tagjaként bemutatott grafikái Oslóban és hamburgban, Chikágóban és Clevelandben. Kb. 700 alkalmi grafika, ill. ez listák között magyar, osztrák, holland, olasz megrendelések.

A vég 1943-ban következett be. Előbb a szajoli munkatáborba vitték, majd Gödöllőre. Amikor festőgépnek be kellett a pesti gettóba költöznie 1944 júniusban, egyszerű, egymástól távol lettek öngyilkosok.

Vadász rövid, míg két évtizedes oeuvrejéből grafikai munkássága emelkedik ki. 1922-27 között szinte csak rézmeszketek és rézkorcolás készített. A fény-nyek elleni, a megvilágítás kérdése igazata, alapját szent felhathatásokra telerkedett (Fagyaltás, Borozó, Hégy János). 1925 után mesztet az első élményeket felidőző művein (A óén, Savonarola cellája, Kolorist, Lábműző angyal) még 1929 körül is ebben a modernben készített, de inthoni tájfényből kacsak figurális képein már áttért a második korszak jellemző vonalvezetésére. Kevés, e korból ismert alkotásainak nagy kontrasztokra telerkedett: sötét, mélybarba hátérből börtönte ki alakjait.

1927-es tégpi illoésű rézkorcolás finom, hajszálvezony vonalakkal írta körül palintázó, hajladozó, szántó-vefő alakjait, a táji részleteket. Egyre inkább érvényesítette a modern rézkorcolás jellegzetességét: a jánoktól átvett tiszta kontúrvezetést, a kalligráfiafát. Bár mellőzte a felhathatást, képes volt a tónusok érzékeltetésére.

1931-től egymás után születtek temperaképi, amelyeken alföldi és Nagybánya-környéki tájakat, felváltva jelenít meg. A tempera használatát lehetőséget adott a tónusgazdaságra, a nagy foltoiban való fogalmazásra és ugyanakkor részletelő rajzosagra, vonalvezetésre. Vételennék ható csurgatásai egyesültek művein a kalligráfiafával, s mint rajzain, karcain, itt is a japános könnyedség figyelhet meg. Finom, fehér-szürke-kék színvilágú módosította 1933-as és 1935-ös nagybányai tája, majd az olasz tanulmányait. Értelmes kétek, vörtesek, rózsaszínű tónúk fel a mediterrán élmények halászára. Ekkor készült fa- és linometszetein — szemben 1930 körüli alkotásaival, de a fametszet magyar képviselőitnek: Gáborjáni Szabó Kálmánnak és Buday Györgynek műveivel is — a vonal a meghatározó és a fehér szín a domináns. (Pl. Olasz táj híddal, Firenze). Nem véletlenül nevezték kritikussal e lapjait „fakuro stílusúnak”. 1940-43 közti szakaszaiban a szürke-kék színvilághoz tért vissza. Ekkor készített „fehér” képei legszebbjeit (Svájci táj téj, Békák című temperaképek). Az akvarell, a rajz, a kisgrafika veszi át az uralmat 1941-től haláláig.

Ha két évtizedes életművét óna szemük tekintik át, igen változatos képet kapunk. Külföldi tájai élményeif színtelann olaj-, temperáké, karc és metszet érz. Képzéslet Róma, Velence, Firenze hájái, koloristái, ódon utcái, teret mozgatták meg leginkább. A Poete Vecchiolori, Fra Angelico műveivel beépített San Marco koloristái, a tranziórikőr számtalan műve készült. Alakjai csendesen szemléltéknek, bódók mélyén ért világotnak, olvasnak. Olasz vedutáin elmerült az epizódokban, áradó, mesélő kedvvel jelenítette meg a kisemberek világát. Nem a pontosság, hanem a hangulat, a millió visszaadása érdekelt. Megragadó egyéni látásmódja: a bék, a groteszk, a játékoság érvényesítése. Gazdag képelete finom ötletek révén mutatkozik meg, szinte a keleti emberek tisztelősségével. Nem véletlen, hogy japán rüszpapírra húzza le finom hálfőkörből „szett” légijs, képművelővonal karcait. Itthon, a mohácsi, bajai Duna-part, illetve Sugovica, a Szeged környéki Tiszavédek, a Balaton és Zebegény, Nagybánya környéke, majd az alföldi síkság ragadta meg. A bajai főmő egy-dülőli monumentalitása, a Sugovica halászája, s a mellette nyitgató piac tömege, a halászbódkák, s a lakóházak részleges hűselen, de egyéni képalkotásai névén érdekesen jelenik meg a temperaképein, karcain. Vámpári jelenetén magas nézőpontból, mintegy rüfálással mutatja be a hajóvetőket, a vizimalmokat, a befogató folyón kereselőzőket. Ásólított, hajszálvezony vonalakkal összefogott csoportképein, a karcok kis felületén hatalmas tájakat fog át, s tömegeket jelenít meg, némelyiket ezért érezték Breughel-ónak. Merített Vadász a németalföldiek halászbódká, de grafikaif a korabeli magyar élet színeivel, hangulatával telítette meg, saját ízlése, egyénisége szerint interpretálta.

Jellegzetes, kedvelt témája a cirkuszosok, mutatványosok élete. A szegedi, a debreceni, a zabegényi vásáron, piacon szerettel és

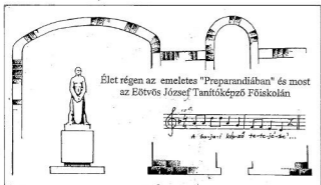
gyakran figyelte a megérkező, kikapáló, ponyvát feszítő cirkuszosokat, s az őket bérlő embereket. Festményein elsősorban a sátor színes tömege fogta meg, grafikaif sokkal összetettebb élményvilágot közvetített. A színes külső mögött észrevette és észrevelte a sávirságot, a szegélyeséget. Az ánc, a függöny mégé kandikált, s elszomorodott. A levelet állított tovább bóbóc alakjait a kiszolgáltatottságot, a szereplés, a pár perces varázslat után beálló hétköznapi élet sávirságot éreztette. A melankólia mégis e karcolmál vegyült legtöbb finygar humorral, groteszk hajlammal.

Debreceni ábrázolásán a vírus „érdekes részét” mutatta be fírást fávágólé, a szenttelepek munkásaival. Tanyai képein úgy jelentette meg a szőlő birkózó, hőviharba került kucsmás parasztoakat, hogy érezni, nemcsak a természettel: a sorsral is birkózunk. E művei a debreceni Ady Társaság hatására születtek: Gáborjántól tanulhatta a paraszti élet realista érzékelését, de hallgatta Veres Péter, Németh László előadásait is.

Mohácsi, bajai vízálmakokról, lakóházakról, kúszórútkőről, hálójavítókról, s ezzel olyan epikus és néprajzilias is hiteles képet adott a századelő nyugodt vízi életéről, amely néprajzi, megérző jellege miatt is figyelemreméltó.

Vadász Endre tehát kezdetben kíváncsi megfigyelője volt a kisemberek életének, minnkis hétköznapijainak és hársány ünnepeinek. Később, környezete — elsősorban debreceni művészetrávi hatásra — a nép légijs sorsának ismerője és feltérkézője lett. Sajnálatos, hogy kellept az intenzív társadalmi tevékenységet folytató debreceni Ady Társasággal, s ezzel bizonyos mértékű szakított realista, néhol a kritikai realista tendenciák érvényesítő, expresszív jellegű stílusával. Nem lett megakadó, habár a társadalmi problémáktól tovább békít a művészi életbe. Átmenetileg, 1937-40 között, amikor szinte kizárólag megrendelésre dolgozott jó ízlésű, választékoságú megérző, nem adta fel a kevet a megrendelői kúdvérét. 1940 után gévesebbet dolgozott megrendelésre, s ex librisre, alkalmi grafikaik egyre érzékenyebben reagált az őt környező veszélyekre, a háborúra, a sziddőldőzésre. Pár bajai térféj temperaképet készítmva, állg van festménye a negyvenes évekéből. Gyorsirami szajoli „jegyzetei” kevés, elmosódó, szinte illúziószerű figurá sejtetnek állomozóképek é alatt. Radnótihoz hasonló filozófizetle ezek annak a Vadász Erdrenek, aki piálkökölő búzalommal töltötte napjait a társában, s finom, érzékeny idegzetével egyre biztosabban érezte meg a végső veszélyt, amellyel nem volt bátorsága szembenézni. Egy embertelen kor áldozata lett, még ha ki is bírta, tül is éllente volna a borzalmakat, még ha nem is ülték meg, „csak” öngyilkossággá kergettek.

Művei: érzékeny, finom, nagy kultúráról, szellemességről tanúskodó, „akos” grafikaik, könyved, de súlyos, értékes tartalmú hordozó festményeik és applikációk, rajzfelteit, fényképalbumai érik emléket és sugallják — mint 1936-os Haláltánc sorozata — „Memento mori!”.

1994. június 18.

EGY DÉLELŐTT KRÓNIKÁJA

9.30 — Galli János karnagy intésére megszólal a csongrádi fúvószenekar. Negyvennyolcan játszik a gyönyörű zenezőmókat — megteremtve az ünnepi hangulatot. Az öreg épület falai is megremegnek az örömtől. Mikor hallottak utóljára ilyen zenét? Ötven éve talán! Régebben, mert 1944-ben nem muzsikálhattak a tanítóképzősök. Pihenek a hangszerek, mert megszólatatják tanítani mentek a frontokon harcolók helyett az árván maradt tanítvány, falusi iskolákba, s közben tanulnak is, készülnék a képeztetőre.

10.00 — A virágglóbuszban tanterekben összegyűlnek még egyszer a hallgatói csoportok, az új tanítók, óvónők. Elkészítik egymástól, tanáraiktól, a főiskolától. Érekszóval ballagnak végig a folyosókon. Kimennek az utcára is, megkerülik a Jelky-szobrot. Ezzel a sétával intenek búcsút ennek a kedves városnak.

10.20 — A csoportok a „söhajók hídja” elé érnek. A zenekar az ősi diákdalal fogadja őket: Gaudeamus igitur... (Vigadjunk tehát...) Majd az Űres a fészkek szívószóró dallama csendül fel.

10.30 — Néhány másodpercnyi szünet jelzi, hogy a jelen órámból a múlt gyászára nézünk vissza. A II. világháború áldozatainak emléktábláját avatjuk. A boldog fiatalok tudják ugyan, hogy mi történt nekik itt, de nem érthetik igazán. Ne is éjjelék át soha azt az élményt, hogy a tablón a szomorúfé mellett sír domborul, hogy a tájalkozón nem jelent meg, „igazoltán” volt távol Antal, János, József, László, Zoltán, Mihály, Dezső...

Felhangzik a szignál. Beregi Vendel és Galli János alkotása: A bajai képző tetejében... Ezt a nótát minden képzős tudta,

tudja. Sokszor énekelték együtt azokkal is, akiknek csupán emléke él a megmaradtakban, s akiknek a neve ragyog az emléktáblán.

Széli Antila I. évj. hallgató a képeket, gondolatokat pontosan érte és érteve kitűnő kiejtéssel, művészi átérzéssel mondja a verset.

Bartalis János

IMA MINDENKIÉRT 1940-BEN

Tűz és víz
Vér és vér.
Ó, milyen dühösten szakadt a világra.
Ó, mennyi seb, iszonyat és fájdalom.
Mennyi vér foly: léseni bor.
Szülő és fű elcsúsz.
Nők és gyermekek, azok és tehetetlenek
Bete biázták.
Hogy fejforrult a világ!
fejzetőre állt.

Repülőgépek: az ember szárnyai gondolatai,
mút szárnyak az égből —
éve zuhanak.

Búza hajítanak a tenger hullámstíriába
tenetnek.
Aknák és torpedók robbannak.
Rögző firtelmes tengeri malacok
dühöztök a szárazföldi víz.
Felhőből az ég masolyg aradól,
hallható bombák sáporoznak a földre.

Ó, sírjál, ember!
Ó, hőnyezve, földteremtőnyez!

Bétkés és nyugodt városok
s álmódó falvak mély csendje fejtárol.
Az utók iszonyodva felatagnak:
Ó, jaj! Ó, jaj!
Éjjel megkondulnak a vészharangok,
a szörnök hangja felkalk.
Előbb még tándépaloták:

most fűt, korom,
szájgó romhalom.
A föld felvágott mély seb.
A völgy halálkút, iszonyi verem.
Az ablakok kívülreterre cüvörpötnék.
Egy ember őlyöngve szalad,
a vállát két áls szög.
Az utcán légyveremelői letpött karok.
Ó! micsoda vihar dől most a világon!
Micsoda picokt szabadult az emberrel!
Mennyi örög, mennyi rozszakarat,
ártó szándék...

Földi szárnyak:
undok, vastalpas páncéltöbgarak
músnak elő az éjben rengetve hegyet,
erős és földet.
Szűk kékösves lángot fű,
torlak val halálú okád.

Ember és szárny.
Ó, ember és szárny!
A szárnyban ember, az emberben szárny.
Melyik életesebb?
Melyik életesebb?
Utolsó léles-e ez?
Késődös szünet?
Halál esős Gomorra?
Hol van Noé bárkája,
és hol van a menekülés hegye:
Arad?
Az ember namesebb részét ki menti meg?
Hol vannak a kiválasztottak,
kik vizik a népet az özönvíz felett?
Nap és hold és fűző csillagok!
Pocsrta dala és seimes puha fű —
megvagyok-e még e szárnyú világban?
Rügyek, pattanók-e?
Virágok, nőtűk-e?
Kiknek nyújtók masolygó kelyheket?
Az ember, im, marsol a véres világban,
trombita ritódrada lép.
Karja forró pusztasóvót öl.
Im, a tenger virág nélkül nyeli a temetést.
A holdesnek számai sorozja.
Néma acélkőporozóban ezerekn pihennek.
Ezer fiatal
ezer erős,
ezer büzke katona,
„a nemzetek virága”.
Művészt arya, hűvez,
szerető vagy testvér öltözök gyásza.
Művésztört van, aki mondja:

„Apám! Fiam! Hívessen! Testvérem!”
Ó, vén Európa!
Ó, szárnyú Nyugat! Vértöbgaraytáló nap!
Magadal faló szárnyeteg!

Mi szent írtószatall állunk e vörtenger peremén.
Az ember életét esedéklük.
Ments meg minket e szárnyúségsásl!

Tűz és víz
Vér és vér!
Ágód és írtószat
csúszk kőváltótnék.

Nej napnínnek jövőbe néző
helyes tekintetel!
Ne folyjon háiba cseppnyi
drága vér.
Maat ill szombol
és a fűkát a számaru

béhavazza.

*De nekikára fény jön,
tavasz derül a világra.
A főkék kővirágosak.
Aranyvetések lengnek a szántásokon.*

*Az ember kiáll —
lobogó ingujjra vetőköve —
mezők közéjébe.*

*Az ember kiáll —
és harsányan,
a szörnyűségekkel szembezegezve
magasa, magasa tartja lobogóját
és kiáltja, kiáltja szavai:
Ó, édes Élet!
És nem! Nem a halál!*

Az osztálytársak arca elkomorul, a megjelent hozzátartozók — örvények, gyermekek, testvérek — szeme könnybe lábad. Bizcók Sándor, a Barátok Kör szónora megtartja az avató beszédet.

*Igen tiszteljességgel köszönög,
kedves oklevélre váró ifjú karátársaim!*

Az intézet és a hallgatók örömetli ünnepege közepette álljunk meg egy néhány percet: avatni és emlékezni.

Avatni egy táblát, mely hívatra lesz megörökíteni azoknak a volt iskolatársainknak az emlékét, akik egy életet áldoztak a II. világháborúban.

Emlékezni rájuk itt a másik táblán függő megsejtemt, megszagattott immár történelmi emlékké vált cimeres zászlónk árnyékában. Történelmi relikvia, mert megjárt a Don-kanyar harcezeit, hadifogolytáborokat, míg a Főiskola múzeumának felteve őrzött kincse lett. Ez a zászló képviselte és jelentette idegenben a Hazát és a haza szabadságát, amelyért ökolgözni mindenkor feladat, de ha kell, harcolni esetleg az életáldozat is kötelesség.

Ez a zászló vezérlő szelleme mellett sajnos sokszor a Haza bűcsija is volt. Ez

takarta az elhunyt tanító bajtársak koporsóit, de ennek egy darabja volt a szanatórium is a hazai föld takarója helyett.

Ennek a zászlónak darabja alatt nyugszik a most avatandó tábla megörökített egyik volt iskolatársunk is.

Hadd emlékezzem meg még egy itt megörökített iskolatársam, sőt osztálytársam emlékére is:

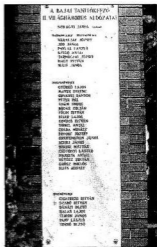
Az idős túlvilágból a március 15-i ünnepeken hévvel, lelkesedéssel mondott szavainak szavai még most is visszahangzanak: holtestemen át futó paripók szorguljanak a kivított diadalm, s szétszórt csontjaimat ott hagyják összetiporva...

A diadal elmaradt, a csejtei is ottmaradtak láncfalpak alatt, jeltelen sírokban összetiporva, mint a táblán megörökített többi 35 volt iskolatársé.

LEGYEN ez az avatandó tábla maradandó emlékhely a jeltelen sírok hiányzó fejfejt helyett, ahol egy-egy szál virággal, piszkálólc mécsessel áldozhatunk emlékükné.

LEGYEN ez a tábla mementó, köbe vésett tiltakozás egy újabb világégésnek még a gondolata ellen is.

LEGYEN az ő áldozatvállalásuk példamutató az őnzetlen hazaszerebben, az őnzetlenségben, amire a most kialakuló, új-jáépülő országunknak olyan nagy szükség van. Az újalakuló társadalom kimunkálása jórészt a pedagógusokra vár, és ezért éppen tőlük — az okleveleket most átvévő fiatal karátársaktól is — sok áldozatot és omdadó munkát követel. Ezt várja el most tőlünk a felövekkvő nemzedék, de ezt az életüket feláldozók emléke is. E gondolatok után hulljon le a lepel és ismét Petőfit idézve, és lélekben leborulva mondjuk el szent nevéket.

Dr. Fátrai Klára főigazgató leleplezi az emléktáblát, és a Főiskola nevében koszorút helyez a pillér elé. A szenior és Braehinger Tamás dominus az iskolatársak koszorújával tisztelget, két végző hallgató az ifjúság nevében koszorúzik. Majd az illozoatok legközelebbi rokonai és osztálytársai járnak virágokkal a szalmukra drága nevetek hordozó tábla elé. Miközben végigsimogatták tekintetükkel a márványba vésett neveket, az utóbbiak ama gondolatra: az én nevem is ott szomorkodhatna mellettek, engem elkerült a halál, jó sorsom élni engedett. Gyászos méltósággal szól a zene, zokognak a dallamok. A két katonai tisztelget. Boross Péter és Müller Róbert meghajtja a tanfőképző első zászlaját.

Gilán Pál névsorolvasást tart.

Elhangzik a tanár neve, aki belső magatartásban, külső megjelenésében példakép volt, akit feleségével együtt pusztított el a német repülőgép bombája, a fiatal költő, akit az első rohamban ért a gyilkos pusztangoly. Sorban mind a harmincot. Egymás mellett az egy évben végeztek, az osztálytársak, a közelebbi barátok. Közöttük egy tolnai falu kántora, a kiképzésig fiatal, aki magyar, német és horvát nyelven is taníthatott volna, a kitűnő tornász, színész, tanuló, a legjobb matematikus, az ifjú levante, a falu kántorát helyettesítő tanulójelel.

A lágú szívd muzsikust hadifogsága első órájában végeztek ki a győztesek, a szabadságos katonát otthonából hurcolta el a gyűlölet, a háborúbeli hazatérő szülőfalujaiból vették fogságba, az alig tizenövek éves tanulójelel ebben a városban, lakásától nem messze tette meg a géppisztoly-sorozat.

A gyászos névsort hallgatva az idősebbeknek eszébe jut a moszkvai rádió híború alatti propaganda szövegének egyik mondata: Magyarok, van-e még tanítók? (Nekik is feltűnt, hogy az elesett, a fogságba került tisztek között tanító volt a legtöbb.)

A tanfőképző halottai közül egy múltott negyvenéves, hat volt harmincon túl. Legtöbben vannak a huszonegészek. Az 1941-es évfolyam 21 tanulója közül négynek a neve van a táblán, az 1942-ben végzett 24 tanító közül ugyancsak négy. Három negyedéves, ketten másodéves tanulójeleltek voltak.

11.00 — A fiatalok elvonulnak, hogy átvégyék diplomájukat, amiért 3-4 éven át megküzdöttek. Az idősebbek még sokáig álldogálnak az emléktábla előtt. Csoportokba verődnek az osztálytársak, elbeszélgetnek. Többen 100-150 kilométert is utaztak, hogy itt lehessenek. Az 1939-esek hivatalos találkozózt tartanak.

12.00 Az ebéd idején sem oldódik a komor hangulat.

A hallgatói és diplomaosztó ünnepléssel hangulatát emelte a csongrádi zenekar és a Liszt Ferenc Zeneiskola kamarazenekarának közreműködése is. Ők valamint főiskolánk kórusa és Aszódi Annamária (ő az Apostolból mondott részletet) segítettek még meghittebbé tenni a zsűföltésig tartó sportcsarnokban az ünnepeket. Dr. Fátrai Klára főigazgató rövid beszédében elköszönt a végzőstől és összefoglalta a lezárt tanév eredményeit. Az új tanítók esküvétele és a diplomák átadása mellett most is sör került a főiskola dolgozóinak és legérdemesebb hallgatóinak kitüntetésére, jutalmazására is.

KITÜNTETETTEK:

Pedagógus Szolgálati Emlékérem: Gaszner Miklósdné gyak. isk. ig.h.

EÖTVÖS-DÍJ:

Dr. Cseh Béla gyak. isk. ig. Dr. Welchner Antalné főisk. doc. Sugár Jánosné gyak. isk. tanár Salamon Jánosné gondnok Tamasi Istvánné szakácsnő

HALLGATÓI DÍJAK:

EÖTVÖS-DÍJ: Virsinger Jolán Kiváló pályakezdő tanító: Kelemen Elvira Kiváló pályakezdő óvodapedagógus: Kiss Andrea

ZÁRÁS AZ ADATOK TÜKRÉBEN:

Záróvizsgát tett és oklevelet nyert: 151 fő nappali tagozatos hallgató ebből idegennyel oktatott tanító:24 fő angol id. nyelv oktatott:10 fő német id. nyelv oktatott:11 fő német nemzetiségű:3 fő Általános iskolai tanító (3 éves):99 fő Óvodapedagógus:28 fő ebből német nemzetiségű:1 fő horvát nemzetiségű:1 fő A nappali tagozaton sikertelen záróvizsga nem volt.

Német

kiegészítő tagozaton végzett:23 fő Angol kiegészítő tagozaton végzett:12 fő

Szakoklevél-gyűjtemények:

könyvtár:12 fő népművelés:7 fő rajz:11 fő ének-zene:8 fő háztartástechnika:9 fő testnevelés:8 fő

Másoddiplomát szereztek (óvodapedagógus tanító átképzés)

Záróvizsgát tett és oklevelet nyert:101 fő ebből 4 féléves átképzés:22 fő 2 féléves átképzés:79 fő

BEMUTATKOZNAK A KITÜNTETETT ÚJ DIPLOMÁSOK

EÖTVÖS-DÍJ

Vigynszki Attiláné

(sz. Virsinger Jolán) vagyok.

Távol Bajától, a festői szépségű Dunakanyar egyik városában, Vécset szültem — immár 25 éve. Nem messze innen, de már a Nógrád megyei Szendehely nevű kis faluban élek szeretett családommal együtt. Azt hiszem, ezek után a legutóbb emberben joggal felmerül a kérdés: mit kerestem Baján, csaknem 220 km-re mindattól, amihez kötődök?

A válasz egyszerű: kerestem a helyem a világban. Kerestem, mert annak ellenére, hogy 1987-ben érettségiztem a váci Közgazdasági Szakközépiskolában és jó munkahelyem voltam, úgy éreztem, még mindig nem ez az „igazi”, amit egész életemben szívemből csinálnék.

1989-ben megcsapatott a pedagógusi hivatás szelle, egy közeli kis községben kispénis nélküli óvodát lettem, s a következő évben már saját csoportom volt — a nagycsoportosok korosztálya. Ettől fogva már nem szabadulhattam a gyerekek bővítésként. Ők voltak a „példaképeim”, a büszkeségeim, akikkel annyira szerettem foglalkozni, mint mégis eddig még sohasem. De nem elég, ha ők elfogadják engem, s én őket; a társadalom elismerését mindenképpen hivatalos okmány megszerzésével lehet kívívni. Tehát az első cél: a főiskola elvégzése.

Ekkor már 1991-et értünk, s négy évvel az érettség után meggondolandó, hogy az ember mennyire tudja ott folytatni, ahol érettség után abbahagyta. Szerencsére, volt mellettem egy olyan társ, aki ma már a férjem, s ő is pedagógus. Híbeszellt a főiskola elvégzésére, biztatót, s rábeszélte álmaim megvalósításához. Őszinte hála és köszönet Neki és Szilvénnek mindazért a méhretetlen türelméért, lelki és anyagi támogatásért, a sok áldozatkész munkáért, amelyek nélkül nem szentelhettem volna ennyi időt a tanulásnak.

Baja mellett döntöttem tehát, egyrészt mert középiskolai eredményemnek köszönhetően mentességét élveztem a felvételi vizsga alól, másrészt meg valami megmagyarázhatatlan okból ehhez a városhoz vonzódtam. Bár két évig óvónőként dolgoztam, mégis az általános iskolai tanítói szakra jelentkeztem, mert — mint már említettem is — a nagycsoportos óvodások álltak hozzám közel. Döntésemet nem bántam meg. Sem azt, hogy tanító lett be-

lőlem, sem pedig azt, hogy a bajai Eötvös József Tanfőlképző Főiskola mellett köteleztem el magam.

1991-ben még el sem tudtam képzelni, milyen lehet főiskolának lenni, főiskolán tanulni, most pedig azt nehéz tudomásul venni, hogy többé már nem tartozom oda.

Hogy mit vártam ezektől az évektől? Sok elméleti és gyakorlati ismeretet, tapasztalatot, kellő hivatási és felelősségudatot, minden olyan értéket, aminek bírtokában méltó lehetek arra a megízleltetésére, hogy kisgyermekem tőlem tanuljanak, általam értelemesedjenek.

Az elmúlt három évre visszagondolva elmondhatom — s talán mássok is így érzékelik —, hogy Baján igen színvonalas oktatásban, nevelésben részesültek a főiskolai hallgatók, bár a gyakorlati képzés időtartamára „ráférne” még egy kis hosszabbítás. De mint tudjuk, az éretnék két oldala van, s az eredményes gyakorlat jól megtanult, szilárd elméletre kell hogy épüljön. Viszont mit ér az elmélet és mit a gyakorlat, ha nincs hol kamatoztatni, nincs hol továbbfejlesztési az alapokat?

Há! Istenek, én szerencsésnek mondhatom magam, hiszen szeptembertől 4. osztályos gyerekek taníthatok Nagyországban, nem messze lakóhelyemtől. Örömet csak fokozza, hogy szorgolattal lakást is kapunk, ami nem elhanyagolható szempont egy pályakezdő pedagógus-házaspár számára.

Hogy mit hoz a jövő? Nem tudom. Egy azonban biztos, számomra nem az jelenti a továbbfejlesztést, hogy tanárképző főiskola, ill. egyetem elvégzésével egyre idősebb korosztályokat taníthatok. A tanfőlképző főiskolát sem tekintetem „ugródeszkának” egy karrier megvalósításához. Én az alsó tagozatos gyermekek nevelésének - oktatásának szolgálatába szeretném állítani a munkámat.

1994. június 18. Elemen egyik legemlékezetesebb napja. Nemcsak a kinttintéses diploma teszi azzá, hanem az az elismerés, ami azóta is egy szívemreleltő érzéssel nemesül bennem. Soha nem felejttem el azt a pillanatot, amikor meghallottam, hogy nekem adományozzák az EÖTVÖS JÓZSEF-DÍJAT. Hirtelen nem is hittem el, hiszen a legmerészebb álmaimban sem gondoltam volna, hogy ez a kitüntetés valamikor engem fog megilletni. Ott a sportcsarnokban csak annyit éreztem, hogy anyuék könnyes szemmel borulnak egymás nyakába, s hogy itt most valami clyasmiról van szó, ami életem meghatározó momentumává vált. Ilyen óriási életem bírtokában könnyű elfelejteni a tanulással átvirrasztott éjszakákat, a vizsgák adata idegességét, a belefértetést — sokszor óriási — energiát. Így könnyű csak a szépere emlékezni. Nehéz viszont büszkíteni, itthagyni mindent, s ez a díj csak fokozza az elszakadás fájdalmát.

Jó volt itt lenni Baján. Mindig szeretettel és tisztelettel fogok visszaemlékezni kedves tanárainra, diáktársaimra, és az Eötvös József Tanfőlképző Főiskola valamennyi dolgozójára. Engedjék meg, hogy ezúton köszönnöm meg az irántam való bizalmukat és munkájukat.

Öszintén, szívből kívánom, hogy legye-nek boldogok és sikeresek szakmai és magánéletükben egyaránt. Neveljenek minél több Eötvös-díjas hallgatót, akik munkájukkal öregbítik a főiskola jó hírnevét. A leendő Eötvös-díjasoknak pedig kívánom, hogy érezzék át ik is azt a boldogságot, amit én június 18-án, s azóta egyfolytában érzek, és egész életükben visszhangozzanak-lelkiükben a következő szavak:

„Jót s jót!
Ebben áll a nagy titok!”

Kiváló pályakezdő óvodapedagógus

Kiss Andreának hívják, Dunajvárosból jöttem. Már kiskorom óta óvodás szerettem volna lenni. Választásom, gyerekek iránti szeretetem, felelősségudatom talán abból adódott, hogy van egy nálam 5 évvel fiatalabb öcsém, akit szüleim már 8 éves koromban ráim mertek bízni. Én vittem az óvodába, vigyáztam rá a játszótéren, még ik dolgoztak. Talán így kezdődött, igazából nem tudom. Óvodás nem volt a családban, de sok a gyerek, akik mindig nagy szeretettel voltak (vannak) körülötte.

Érettség után 2 évet dolgoztam képesítésmellélti óvónőként. Ez a két év csodálatos volt, és csak erősítette döntésemet. A későbbiekben is nagyon sokat jelentettek az akkor szerzett tapasztalatok. Szinte előnyben voltam a többiekkel szemben. Egészen máshogy „nyúltam” a gyerekek felé, olyan dolgokat is észrevettem, amiket ik nem, ha lehetne, én biztos bevezetném, hogy aki erre a pályán készül, dolgozzon előtte egy évet, s aztán döntse el, hogy tényleg ezt a pályát akarja-e választani.

Háromszor felvételiztem a Bajai TK-ra, mire felvételt nyertem. Soha nem tudtam jól verset elemezni, és ez volt az oka, hogy ilyen nehezen kerültem be a főiskolára.

Nagyon jól éreztem magam a 3 év alatt. A módszertani oktatástól egy kicsit többet vártam. Jó lett volna, ha több a gyakorlat, hiszen ott tanulták a legtöbb olyan dolgot, amit majd felhasználhatunk a későbbiek során. Sok olyan tárgyat tanulunk, amire igazából nem volt szükség. Pl. Természettudomány (kémia-fizika) sfb. Szívesen jártam volna valamilyen szakkolégiumra, ha lett volna az óvodapedagógusoknak is. Pl.: gyermektorna, ábrázolási technikák, bábozás, gyermekvédelem.

Nem lett volna rossz, ha megismerkedhettünk volna a legújabb módszertani könyvekkel. Én nagyon sok pénzt költöttem ezekre a könyvekre, s talán a könyvtárban is megrendelhetnének néhányat közülük.

Mind ezek ellenére jól éreztem magam a főiskolán. A díj nagyon meglepett, nem számítottam rá, de nagyon örültem neki, és nagyon büszke vagyok rá. Azt hiszem, nagyon sokat kölönlöhetek a gyakorlatvezetőinknek, Nemes Györyné Gizinek. Nagyon sokat tanultunk tőle, ik lett a példaképem.

Ezzel, hogy én kaptam a díjat (aki harmadszorra kerültem be) talán bebizonyosodott, hogy a felvételin figyelembe kellene venni a rátermettséget is, nemcsak az irodalmi, történelmi tudást. Ebből nem lehet lemaradni, hogy valaki alkalmas-e a pedagógus pályára vagy sem.

A jövőre csak annyit, hogy szeretnék nagyon jó pedagógus (óvodás) lenni, s mindent megfokozni ennek érdekében.

Kiváló pályakezdő tanító

Nevem Kelemen Elvira. Egy Tolna megyei kis faluban, Iszényben élek szüleimmel és testvéreimmel. Itt jártam 8 évig iskolába, majd Bonyhádon, a Pótfi Sándor Gimnáziumban érettségiztem. A gimnáziumi évek alatt még nem tudtam igazán jól szeretnék lenni. Sántha Lászlóné, volt német tanárom szerint igazi tanítónak alic vagyok. Ó javasolta, hogy próbáljam meg ezt a főiskolát. Kedvem az volt, amíg magyarul tanított el nem vette. Ószerte alkalmaztam lettem volna erre a pályára, teljesen fel volt háborodva, amikor megtudta, mi a szándékomban. Mind ezek ellenére elcsodáltem az iskolát, és most befejeztem, Úgy gondolom, volt értelme. A négy év alatt megszerettem azt, amit csinálók, és úgy érzem, alkalmas is vagyok.

A főiskolás évek a legszebb évek közé tartoznak életemben. Rengeteg önbizalmat kaptam, szeretetet, segítséget. Már elsőként megnyertem a főiskolai mesemondóversenyt, így én képviselhettem iskolánkat a Pedagógusjelöltek Országos Mesemondóversenyén, ahol nem hoztam szegény sikert. A hat Benedek Elek díjjal az egyiket én kaptam meg. Többször mondtam mesét az általános iskolákban, és szíznagnak is elhívtak. Örülök, hogy az átképzés hallgatók segítségére lehettem, akik magyar nyelvi és irodalom tereteimből tanultak. Tanulmányi munkáim eredményeként egy fél éves külföldi ösztöndíjat nyertem meg, így az ausztriai Badenben közelebből megismerkedtem az ottani módszerekkel, amiket hasznosítani tudok. Nagyon szerettem a főiskolát, a tanárainkat

és a csoportfarsáimat. Itt kötődtek a leg-szebb barátságok, ide köt a sok-sok szép emlék.

Szeretném, ha mindenki, akivel kapcsolatban voltam, szeretetben tartana meg emlékezetében, mint ahogy én is őket.

Szeptembertől a falumban, Izmányban fogok tanítani német nyelvet (nagy-csoporttól 8. osztályig) és éneket (1. osztálytól 8. osztályig). Nyáron férjhez megyek, és remélem, párom kitartó, segítőkész társam lesz.

Öszintén szölvő boldog voltam és meglepődött. Anyyra örültem, hogy sírva is fakadtam. Csak annyit szeretnék ehhez hozzájárulni, hogy remélem méltó vagyok és leszek erre a címre. Azt szeretném, ha évek múlva azt mondanák rólam, nemcsak kiváló pályakezdő tanító, hanem kiváló tanító is.

NÉHÁNY VISSZAEMLEKEZÉS

Greifenstein János

(*Gyónk, 1920. + Romhányserdőj, 1944*)

Úz-Borjád községben élt, ahol valamikor Petőfi Sándor is többször megfordult.

Szülei jómódú parasztok voltak. János középtermetű, erős testalkatú, széles mellű fiú volt, jó szertanász. Dila Dénes, a testnevelő tanára vele csinálhatta meg először a tornaszok közelit az érekséket. Ez abban az időben szenzáció számba ment. Emellett jól is tanult, minden osztályban kitűnő bizonyítványra volt.

1940-ben a március 15-i dísznapnappal a Középtől Szálló nagyszertében tartotta a tanítóképzőt. Illyés Gyula: Ozorai példa c. versét János szavalta.

1941-ben Tarczaly Zombory Gyula vezérigazgató új magyar történelem tárgyú tanítás jutalmazásának 10 P-t adományozott Jánosnak.

„Valahányszor neve felmerül emlékeim mélyéből, magam előtt látom a következő jelenet. Késő tavasz, jó meleg idő volt. Az osztály meztelen felsőtesttel sorakozott fel a tornaföldre. Eppen arra jött Flóra Sányi bácsi, a természetrajz tanárunk. Véggymustrálta a társaságot. Odament Jánoshoz, ráücsölt tenyerével széles, erős mellére, s így szólt:

Greifenstein, magából olyan szép bősi halott leszel!

Az is lett... Egyébként az osztályban közszereplésnek örvendett, szelíd, testi ere-

jét nem filogató. A számtant különösen jól érte, dolgozatírásnál, képesítón sokunknak segített.”

Kolozsvárról tanult tovább mezőgazdasági akadémián.

(Dr. Csahás G.)

Révész Zoltán

1942-ben végzett.

Zoli a diploma megszerzése után barátjával, Szamos Józseffel, 1942 őszétől együtt tanítóskodott Budapesten egy nevelőintőben. Mint leventeközpontok egy alakulatnál is teljesítettek szolgálatot 1944 őszéig. Ekkor Pesten valamennyi leventét munkaszolgálati feladatra mozgósítottak. Az alakulatot 1944 karácsonya előtt nyugatra irányították. Az volt a terv, hogy a középiskolai végzettséggel rendelkezésközből német tolmácsokat képeznek a közös katonai alakulatok mellé. A képzés egy bécsi lakonyában folyt, katonai kiképzéssel párhuzamosan. A kiképzés 1945. január végén kezdődött meg. A szovjet csapatok 1945 tavaszán már Bécs alatt jártak. Hűsvét előtt Zoliek szakaszát is kivezényelték egy Bécs környéki falu, Földcsator védelmére kiképzetlenül, mindössze puskákkal felszerelve.

Zoli és Jóska egy égő ház pinoféjében voltak. Jóska a támadás alatt a pince ablakán kimenekült, Zoli a házban maradt. Mindaz 1945. április 8-án hajnali 3 órákor történt.

Nikolán Miklós

Bánáti Dezső József

Baja, 1926. szeptember 8. + Baja, 1944. október 20.

Négy elemi osztály után polgári iskolába járt, majd a liceumba iratkozott be. Halk szárvé, lelkiismeretes, szorgalmas gyerek volt. Az iskolában mindig farsadt-nak látszott, bizonyára azért, mert a tanulás mellett sokat dolgozott.

1944 őszén nemzetköz szolgálatot vállalt, mert így a városban maradhatott, és vonzotta a söfőkők síruba, az egyenruhájuk. Októberben egy pénteki napon a Han-gya kátrából tojósos ládákat szállítottak Bónászekekre. Két nemzetköz kellett kísérnie a szállítmányt a komphoz és a Duna túlsó partjára. Dezső és unokatestvére, osztálytársa, Wilhelm József vállalta a fel-

adást. A Duna parton egy SS altiszt el akarta vitézni a tojásokat. A kísérők azonban ellenálltak, s egyre fenyegetővé vált a helyzet. A magyar katonák fegyverrel körülvetették a németeket, mire az SS-ek szitkozódva távoztak.

Visszatérő jövet felvette a kísérőket egy teherautó. Hétfő óra felé érték a Szegvár elé, s ekkor összetűzódott a gépkocsira. Dezső, Jóska, egy idős honvéd leugrott a közvezetűre, közben sorozatlóvések érték őket. Jósák négy lövés sebesítette meg, kettő a tüdejébe hatolt, kettő a felső karján érc. Halottnak vették a támadók. Wilhelm a közelben lakott. Sikertől hazavonulni magát. Azonnal jött a közelben lakó orvos, a gyors segítség megmentette a sebesült életét. Ma már nyugodt.

A másik kettő a súlyos hasilővések miatt hangosan ordított. Az oroszok géppisztolyokkal váltották meg őket a szenvedéstől. Másnap reggel egy osztálytárs, Jóbárt — Taknó Béla — találta meg a halottakat, akiket nagyon sok lövés nyoma látszott. A következő nap reggel egy pátkortól kikocsolt kérés az iskolatársak, s azon húzták ki Dezsőt a kocsisívolvi temetőbe. A halott édesanyja kiérte a menetet. Dr. Pintér László kocsisívolvi plébános kérés meg a szertartás elvégzésére. A tanítóképző kántorjelöltje énekelte a temetésén.

Bánáti Berger Dezső alig múlt 18 éves.

B. T.

JÁNOS BÁCSI HAZATÉRÉSE

Volt egyszer hazánkban egy „kitlepítés”, Ez élesebben foglalmazók inkább „ki-üzésnek” mondják.

A kárhatalom által körülvetett falvakból rendőrségi kísérettel kényszerültek távozni a bevagonrozásra ítélt sváb családok. Olykor előfordult, hogy egy-egy személynék — ezt inkább csak magányosok kockáztatták meg — sikerült kicsiszárnia az eljárás végéig halójából.

A garai János bácsi szekebb családi és baráti körben: Hans Vetter, a megrögzött agglegény is ilyen, magányos volt a kitelepítésnek nevezett hajtóvadazaton, akinek sikerült egérutat nyernie. Igensám, de mi legyen tovább? Ott Garán nyílván nem maradhatott. Kalandos úton eljutott egy dunántúli kicsi falucskába, távoli rokonokhoz. Azonban ott is csak bujtatva húzhatta meg magát, de legalább volt, aki teljesen megbízhatóan bujtathatta. Még a falubeliek, sőt még a szomszédok sem

szereshettek tudomást, hogy egy új, állandó „vendég” van a háznál éppen a kitelepítések ezen zűrés időszakában. Szerencsére a menedéket nyújtó ház vagy száz méternyire volt a falu legközelebbi házától, így minden látogató odaérése előtt volt ideje Hans Vatternek a lakás vagy a szénapádlás jól álcázott bévöbélyére sumanni.

Éppen akkoriban egy kis pesti gyerek — az ehezó nagyvárosból „kosztosnak” odavett fürgé eszű kis legényke — is élt a családnál és ő volt a legberekbb észlelője az esetleges veszélynek. „Bájj el Hans Vetter, valaki jön!” — hangzott el mindig kellő időben a figyelmeztetése. Így ment ez nagyon hosszú hónapokig... De Hans

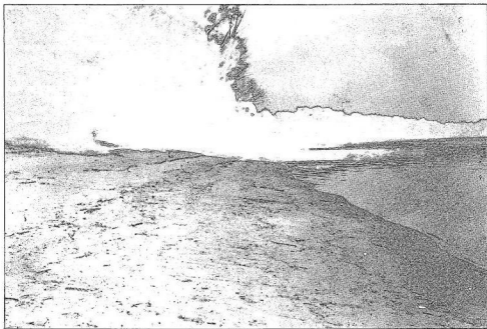
Vetter is kezdte már unni az örökös bújá-kilátást, meg az is nyilvánvalóvá lett, különösen akkor, amikor az új személyi igazolványok kiadása megkezdődött, hogy ez az állapot nemigen tartható fenn. A család összetűzte a kobakját, miként lehetne ebből a kelepceből Hans Vettert és saját magukat is kiszabadítani. És megszületett a határozat: Jelenkezzen Hans Vetter a rendőrségen, mint olyan, akit kitelepítettek, de a nyugati határon át visszazúkött az országba.

Így is lón. Hans Vetter beismerő vallomást tett a rendőrségen, hogy Magyarország visszakivlínkozva „vissza”öt” az országba.

Pécsett leülte a „tiltott határátlépésért” kapott néhány hónapot. Mire kijött a börtönből, a kitelepítések hisztériás időszaka már lecsillapult. Hans Vetter megkaphatta az új személyi igazolványát, és békességben, immár bükkálás nélkül éltett tovább a kis falucskában.

Azóta János bácsi örökre megtért a hazai földbe. A mi emlékeink is egyre jobban fakulnak arról a kusza, ellentmondásokkal terhelt időszakról. De a háború megborította idők minden János bácsijának emlékét mégis csak őriznünk kell, bárhol is nyugodjanak.

U.G.

A VASKÚTI LAKODALOM

Az élet egyik legjelentősebb eseményének és legszebb ünnepeének az itt leírt régi „forgatókönyve” szinte valamennyi hazai német község e szokásain is jellemző volt.

Ez az írás is csak a múltat idézheti fel és rögzítheti a jövő számára.

Az utóbbi három évtizedben több német lakodalmon is részt vettem, és igen csak szomorúan tapasztalhattam, hogy a „sváb” lakodalmak szokásukban, népviseletükben, sőt szépségükben is sokat, vagy

mindent elveszítettek. Úgy vélem, a mai lagzinak az elsődleges célja, központja már a menyasszonyi tánc, amikor is a meghívott vendégeknek minél több pénzt, vagy értékes berendezési tárgyakat illik az új párnak leadniuk.

Példéért nem kell a szomszédiba mennem. Már 25 évvel ezelőt is az idősebbik lányom majsi lakodalmán éjtélkor a szülőknél a táncterem közepére kellett töltnök. Minden ajándékot, minden borítékot

behoztak, mindent megmutattak a násznépnek, minden borítékot felnyitottak és egy kiküldő, mint egy modern herold kihirdette: „A (mondjuk) Grüber család ezer forintot adott.” Be is húzhatták a nyakukat, mert sokan többet adtak. „A Schön-család egy mecsőgépet vett.”

Megkérdeztem, hogy mire jó ez a vásári, paci köszvénye? „Mert, hogy meglegyezhesse, ki mennyit adott, hogy ha az adakozó családjában valaki esküvőt tart,

annak legalább ilyen értéket kell visszaadnia!"

Ez a szokás tulajdonképpen lakodalmi. Semmi köze a régi német lakodalmhoz.

Hajóson — gyűjtöttem során — egy hasonló lagzín illet résztvevőim.

Fájdalommal gondoltam vissza gyermekkori vaskóti Hochzeitokra, amelyek évszázadok népi hagyományainak megfelelően a fűvőzenekar vagy kerengő és patogó mars hangjai mellett zajlott el. Még ma is érzem a zöld rozsmaring átható finom illatát, a frissen sült lakodalmi kenyér puhaságát, ma is hallom a rég elfelejtett tuncókat, és látom magam előtt a végtelen szorgalmas embereink önfekedi szomorkozását.

Hogy milyen is volt régen egy sváb eljegyzés és lakodalom, elmeséli nekünk a ma már 85 éves vaskóti özv. Krix, szül. Koth Julianna néni.

A fiú csak akkor ment lánykérdőbe, amikor már biztos volt a dolgában. Régen a kapcsolatteremtésben az összehoroguló asszonyoknak nagy szerepük volt. Ősi szokás volt, hogy a gazdag családok házasságát össze, a szegény fiú pedig szegény lányt kért meg. Mindkét félnek esküvői tándáról kellett gondoskodnia, akiket a paphoz és a falu jegyzőjéhez „beírakozni” mentek.

A pap ezután három vasárnapon át „hirdette ki” a házasságkötést. Egyik vasárnap a fiatal párnak a plébánoshoz kellett elmennie, aki a keresztény életvitelre készítette elő a jegyvespárt. (Ez a mai fiataloknak sem ártana meg.)

Ezután a szülők többször találkoztak és megbeszélést a lakodalom minden legapróbb részletét, két hívnak meg, hány személy kell a még felkierendő szakácsknak számolni. Hat személyt számítottak egy asztalra. A kocsmárossal is egyeztetni kellett az ünnep időpontját. A pékhez elmentek, aki készítheti, hogy mennyi liszt van szüksége, a lagzira csak fehér búzalisztből készíthetett el a híres „lakodalmis kenyér”.

A fűvőzenekarról a „völgegynek” kellett gondoskodnia. ha mindent elrendezték, sor került arra, hogy a már szüretkor külön hordókba fejlett lakodalmi bort — amelyet nagyon gondosan kezeltek — a kocsmáros pincéjébe szállítsák, hogy szépen letisztulhasson a szék napra.

A beiratkozás után néhány „napra né” volt az eljegyzés. Ennek előkészítése a menyasszony feladata volt. Neki kellett meghívnia a völgegyt, annak szüleit, a komákat, legtöbbször a szülők unokatestvéréit is.

Ere az alkalomra bővséges vacsorát főztek, de sokféle sütemény, meg a bor sem hiányozhatott. Még a vacsora előtt a völgegy komája elvégezte az előírt ősi eljegyzési szertartást. Az ifjú pár kezét fogta, a koma egy fehér kendőt csavart a

kezekre, a Szentháromság nevében keresztet vetett a frigyre. A völgegy ezután pénzben „foglakot, előleget” adott a menyasszonynak.

Ezután a megterített asztalhoz ültek. A lagzi előtt a szakácsné is már megmondta, hogy miből mennyire van szüksége, mennyi cukrot, kivét, zöldséget, sárgarépát, só, paprikát és egyébeket vigyenek a kocsmá konyhájába.

A szülők levágtak egy díszit, egy tehenet, két borjút, minden meghívott család két tyúkot, vagy csirkét vitt. Nem volt ritkaság, hogy száz asztalhoz készítektek ételt — italt. A lakodalom előtt nyolc nappal az ifjú pár végigjárta a falut, és minden vendéget személyesen hívott meg.

A nagy esemény előtti vasárnapon a menyasszonyok a rozsmaringkötés napja volt. A kis ágakra sokszínű szalagot kötöttek, minden vendégnek jutott egy, a legnagyobb persze a menyasszony volt. Az iskolás gyerekekre is gondoltak, ők egy szék piros almába szárva kapták meg az illatos ágat.

Amikor készen voltak, a menyasszony mindenkit süteménnyel kínálhat meg. Az esküvő előtti napokban összejöttek a rokonok és a szomszédok, hogy meggyűzzék a térszánt, de az is előfordult, hogy a rizs váltotta fel a térszánt.

A lagzi előtti napon vágták le a már említett állatokat. Az ünnep napján nagy volt a slárgés-forgás a kocsmában. A legközelebbi rokonok hatalmas tisztában gondoskodtak a szükséges forróvizről és segítettek a konyhában. Két fizetett asszonyok egész nap, még éjjel is mosogattak kellett.

A rokonság egész délelőt hozta a külön megjelölt edényeket, falakat, tányérokat, az evőeszközöt és a fehér asztalterítőket. A meghívott házakról hozták a megisztított tyúkokat, csirkéket. Minden túl leveles egy egész tyúk került, amelyet a levessel együtt csejt meg a vendégek. A leveles persze marhalús is főtt. A lagzi reggelén a legények az egész faluból hordták kétóvas szekereken a kocsmába az asztalokat, székeket, padokat. Az ifjú pár házában lovat fogtak be. A legények pontos névsort kaptak kézhez, kiőtől mit kell elhozniuk.

Az ifjú párnak az esküvő előtti napon újbul meg kellett hívniuk komájukat.

A nagy napon a jegyvespár elment a reggeli misére, ott meggyöntak és megáldoztak. A mise után az esküvői tándákkal a község házára mentek, ahol a jegyző megeskette őket. Utána elmentek a kocsmába, ahol a már je-

lenvolt vendégekkel együtt pörköltet és májat ettek.

A szervezőknek arra is volt gondjuk, hogy az érkező gyerekeket tejeskúvíval és egy nagy szellet fehér kenyérral megkínálhassák. Két órára voltak hivatalosok a vendégek. Az ajtónál forrott kosarokból lányok osztották szét a rozsmaringokat.

A férfiak kalapjukra tűték, az asszonyok kezükben tartották, vagy mellükre erősítették, a gyerekek belküzében vinték az almába tűzdelte masnis ágat.

Mindenki a már megterített asztalhoz ült és vegyesbűsűd főtt paprikást evett és megözlelte a lakodalmi bort.

Időközben otthon felöltöztették a menyasszonyt. A völgegy fekete ruhát és kikapot viselt, melére egy fehér viasznyárgót tettek, amelyet a menyasszonynak kellett megvennie, akire fekete blúzt és sötét szoknyát adtak rá, ez alól főhefébrikeményített alsósoknyák villogtak ki. A nagy rozsmaring csokrot a mellén helyezték el.

Az ifjú pár ottan várakozott, míg a vendégesség el nem ment értük. A vendégek elhagyták a kocsmát és felsomarkoztak, hogy az ifjú párt a templomba kísérjék. Elöl mentek a kistűk, majd a legények következtek, utánuk a kislányok és az eladó lányok, őket követték az asszonyok, majd a férfiak. A menetet a fűvőzenekar zárta le.

Először a távolabb lakóhoz ment a vendégesség. A zenekar az egész úton marsokat játszott szünet nélkül.

A fűvők a menyasszony és a völgegy kapujánál eljátszották az ifjúság dalt, amely ma is közkezdvelt, sokat játszott ősei ének és daltam.

Szóltál azt éle, ha - arról bel, fűvők

Zel-ten, szóltál azt éle, ha - arról, sio kómat alót mér.

Sio kómat, sio kómat alót mér, sio lét bel, 131399

Sio kómat alót mér, sio-tek éle, sio-tek éle.

*(Szép az ifjúság boldog időben,
Szép az ifjúság, soha vissza nem jön.
Soha, soha nem tér vissza már,
Az aranyidőt már soha nem jön vissza.)*

Eközben az asszonyok és a lányok be-
mentek mindkét házba, és szerezészt kí-
vántak a jövő élethez. Az asszonyok a már pol-
gári házások kijöttek az ajtó elé, a koma
egy Matyánkot mondott el. Utána egy
előre felkért vendég az ifjú párt és a ven-
dőgeket, szülőkét, nagyszülőket egy kb.
havansoros német rímes versben köszö-
nötte.

Ezután vonult a menet a templomba.
A menyasszony az eladó lányok mögött
ment, két legény kísérte. A már említett
sorrendben ismét a fúvószenekar zárta le
a menetet, amely a templomig színetet nél-
kül jászotta a marsokat.

A kántor a templomban már az orgona
pedálját simogatta, s amikor a jegyespár
az oltárhoz ért, orgonakísérettel elénekelte
a házasság dalát.

Das schönste Alter Tag, die schönste Zeit - da,
Ihr wer - det doch ein' Paar zu sein - den.

Holt ihr er - lebt ihr ein - der best,
Ihr es - se - seht - se - seht.

Der schönste ver - le - seht - seht - seht.

Da ich ge - liebt, ge - liebt - ge - liebt.

Wo sich all - kleb - sel - sel - sel - sel - sel.

*(A legszebb napot, a legszebb órát
Élték át ma gyermekek.
Egy szalag két össze benneteket
Egész életekre.
Elhagyjátok szüléteket,
Aki szerettek, gondoztak titeket,
Aki csak jót adott nektek,
Oh, köszönjétek mindent ma meg.)*

A tanúk a pár mögött álltak. Amikor
véget ért az ének (még versszaka van), a
jegyespár letérdelt az oltárnál és a pap
összeszálja őket. Aztán a tanúkkal körbe-
járják az oltárt. A kántor ezután bevezette
a menyasszonyt a sekrestyébe, ahol a pap
megszentelte.

Amikor kijöttek a templomból, a menet
vissament a kocsmába. De most már a
menet élén haladt a zenekar. A kocsmáig
fűjték a marsokat. A fiatal pár most már
egymás mellett haladt, mögöttük pedig a
tanúk.

A kocsárnál a zenészek a kocsmájót
mellé álltak, és addig játszottak, míg az
utolsó vendég is már benn volt a kocsmá-
ban. A zenészek az emelvényen, a pul-
ton elfoglalták a helyüket, a vendégsereg
a tereiben körben állt, a fívósok szép
keringőjére a fiatal pár egyedül táncolt,
majd egy legény a menyasszonyt és a lány
a vőlegényt kérte le. Ez a lekerés addig
tartott, míg minden lány és minden legény
a menyasszonyval és a vőlegényvel nem
táncolt. Menyasszonyi tánc — adott sen-
kinek sem kellett lerónia!

Utána a paraszti köteleesség mindenkit
bázaszóltott. Le kellett vetkőzniük és el
kellett látniuk az állatokat. Akik ott ma-
radtak, segítettek a konyhában.

Még a vacsora előtt már készen volt a
leves és a finom pörkölt, mert a
betegeknek és időseknek és az ismerős
ágybanfekvőknek ekkor vittek el a közeli rokonok a bakodalmi
vacsorát. (Ma is bámulom ősem
mindenre kiterjedő szervező-
készségét!)

Égy hét-nyolc óra felé vacso-
rára teríteni kellett. A legények által
összehordott asztalokat, padok-
okat, székeket elrendezték a tánc-
teremben. Ez már a fehértőkényes
felszolgálók dolga volt, akik mind-
végig hűsösen szolgálták ki étellel
- itallal a vendégeket.

A berakodás alatt a vendégek
a szomszédos termekben asztalok-
hoz ültek, a felszolgálók pedig ro-
gyásig megrakták az asztalokat
borosüvegekkel.

A menyasszony ruhát a kocsa-
ma öltözőjébe hozták, az este fo-
lyamán többször át kellett öltöz-
nie, hogy megmutathassa, hány
ruhája van. A vőlegény is átöltöz-
ött, a fehér viaszfossát a kalap-
ja tetejére. A menyecske és a vőlegény is
fehér kötényt kapott. A vőlegény gond-
skodott arról, hogy a zenészek pulján min-
dig talli borosüvegek álljanak.

A teremben mindenki asztalhoz ült, a
jegyespárnak a terem közepén egy kerek
asztalon terfettek. Ha a rokonsághban más
jegyesek is voltak, azokat a menyasszony-
tánc után néhány legénynek külön meg
kellett hívnia vacsorára, ők csak a vacso-
rára jöttek el. (Már ősem is tudták, mi a
„protokoll”, ha magát a szót nem is ismer-
ték.) Az asztalnál mindenki éberan é-
rődött azon, hogy a menyasszony cipőjét
el ne lophassák.

Megkezdődött a tállás. Először a le-
veses tállakat vittek szép szép sorjában,

mindegyikben egy egész tyúk és finom
metélt tézta volt. Egy férfi ügyelt arra,
hogy egy asztal se maradjon ki.

Ezután marhahúst hozták, külön tálla-
ban a megymártást, cészszékben az ecetes
tomadt. A következő fogás paprikás volt.
A kenyérfelételők állandón tall tányérok-
kal szerették fel az üresedőket.

Két-három férfi a bortól gondoskodott,
három-négy tall üvegnek kellett állandón az
asztalokon lennie. Ha egy paprikás tall
üres volt, máris hoztak a következő tall.
Néhány percnyi szünet után a sülteteket
hozták. A legtöbb vendég ezzel jól is la-
kott.

A zenészek külön asztalnál vacsorá-
tak. A sült után felültek, elhozták a hang-
szerüket, és minden asztalnál egy-egy rü-
vid számot eljátszottak. Ez volt a „Prad-
musik”, a „sült-zene”. Kaptak is minden
asztalnál egy kevés boravallót.

A következő fogást, a tejborizst meg-
szórva cukrozott főhájjal főképpen a
gyerekek és az asszonyok szerették. A
rizshez föt asztalszűvét tállaltak. Lassan
többen közeledtek az ifjú pár asztalához,
lehetőkéig figyeltek, közben az egyik
legény az asztal alatt lehúzta a men-
yasszony egyik cipőjét, aki csendben el-
túrta a csínyit. Volt nagy üdvözlétség, ami-
kor „a tolvaj” felmutatta a cipőt. Miután
a menyasszony — kísérfik egy hordó sör-
rel kivülözték a cipőt, és a férfiak a sült
megiták, a cipő újra visszakérült a tulaj-
donosához.

A vacsora után kiüresítették a tánc-
termet, a meghívott jegyesek hazamentek és
megkezdődhetett a hajnalig tartó tánc.

Ejfelőkar a menyasszony a terem köz-
pén leült egy székre, levágták a fitymát,
fejére pedig egy díszes fejőrt raktak. A
vőlegény is egy másik kalapot kapott. A
zenészek e közben a „Das Kränzlein weg,
das Häublein her”. (Le a fitymállal, és ide
a főkötőt!) kezdetű dalt játszották. Ezek
után valaki elküldötte magát „versikéll”
Legtöbbször egy nőlen legény kérte Isten
áldását az ifjú párra egy hűsösoros rimék
közöttövel. Ezután seprévell verték ki a
táncteremből a menyasszonyt és a vőle-
gényt, akik átlöböztek.

Amikor a menyasszony visszajöött, a ze-
nekarót három marsot „rendelt”, köztük a
menyasszonyi marsot.

Hajnal felé az idősekkel elbúcsúznak
az ifjú pártól és azok szüléteitől, megkö-
szöniktek a meghívást, többen apróbb ajándé-
kokot, fejőrdöt, salát, zsebkendő, vagy
keves pénzát adtak a menyasszonynak.

A komák és a menyasszony kísérfik
még a lagzi előtt adták át ajándékaikat, a
legtöbbször egy selyemkendőt.

Réggel felé vált aztán igazán forróvá a
tánc terem hangulata. Egymásután rendel-
ték meg a legények az ósárfi szép tánc-
okat. Ilyen volt a „Siewaschnig” (Hídtéps-
tánc).

- 11 -

Hire, szel, érel, víz, fűf, esze, etek, Verjint una den
Sohispeok schiebn.

Sohispeok hin, Sohisepeok her, Sohisepeok, Sohisepeok zimmermehr.

A dal harmadik példája veresszárt toszelva faszeltetődik
mag a legények :

Mer tallér nem is pénz,
int veszes el, akit utárok,
/i aki engem hív, engem keres,
/i ahivel az égbe bígatok :/

A * Szélespöböt * esztelenen meg kellett a senkinek
feszeltetnie :

A * Schestertens * -ot nagyon szépen tiszolt a tisztalóg.
(Ehény német táncosnőt az is műsorba tárt.)

Ver Schestertens -ert den Schuh, Gibt a Loter auch dazu, Ver

Schuh auch gross und klein, Ver was auch passend sein.

A szöve nem szelődött kitértelede a ben a dalban is fel-
lathet. A cipőnek is minden kicsi és nagyobb lyukat be
kell foltoztatni.

A * Kraszibira az Eszél - Szar * (A krumpli és gabóc - tész-
te is jól megismertette a táncosokat, dehit még volt mivel olthatat-
sancjukat. Még csak két horod hírték ki a műsorban !

A Water * még az idősebbek estéji és reggeliztatója. Az már nem is vehették a tényt, viszont utóbbra verték az-estéket a dalhangjára:

Hogyan frisches édes volt a hatnyolcoszó = Ideal, Grab' dich ! * (front, fordulj meg !) Későbbi oly szóval önkelték, mint a szövegekét fölhangzó, szerették volna.

Ideal, Grab' dich, Ideal, Grab' dich,
 Ideal, hup - sus - se, Ideal, tral-lal - la,
 Ideal, Grab' dich, Ideal, Grab' dich,
 Ideal, hup - sus - se, tra - ra.

Reggel négy óra felé az udvaron lévő asztalokon még egyszer hideg sültéket tálaltak fel. Aki még enni kívánt és tudott, megtehető. Így ment ez reggel nyolc óráig. Ekkor a fűvösök kimentek az utcára és elfűjtik a „Reggeli dal”-t.

A zenészek hazakísérték a fiatal párt, a menyasszonynál még friss kolbásztal, savanyú uborkával és paprikával kínálták meg a még kitarítottak — majd mindenki fáradtan hazatért. Csak a felszolgáltak, a legények és a konyhában dolgozó asszonyok dolgoztak még tovább. A sok asztalt, széket, padot luza kellett vinniük, a sok edény, evőeszköz elmosogatása sem tűrt halasztást.

A szegényebbek otthon tartották meg szerényebben a lakodalmat. Küresítették két szobát, és csak annyi vendéget hívtak meg, ahány elfért benne.

De ez is szép volt.

Senki nem gondolja, hogy néptünk ilyen bőségekben élt Szerényen ékeztek és éltek, de a lagzinak emlékezetesnek kellett maradnia.

...

A nagytalmai megállapodást megszegő németek kitelepítésének hogyanja véget vetett ennek az idilli népi világnak! Mert a kitelepítés nyugati zárátala még itthon hagyott, azokat a családokat a Rákosi-diktatúra pártermezei kidobták az utcára és mindenüket elvették. Ma is élnek még azok a — mindig is a törvények és emberi normák felett állott — vezetők, akik arról is döntöttek, hogy a még itthonmaradt „svábok”-ból kiker kell önkényesen internálniuk. És aki arannyal, ésszel, pénzzel — nem egyszer a lányával — nem tudta magát — persze sokszor csak egy napra — megváltani, az szőfje kunyhójában vegetálhatott, míg fagyója el nem fogyott.

Sokan jöttek be Bajára cselédnek, alkalmi napszámosnak, hadd ne mondjam, hogy még minck...

Und gar wa in den - er - ra - pa - ren - in,
 steht er ! steht er !
 Er sitzt das die - se - lein in die Hand,
 darf er was ble in den Grund,
 darf er was ! darf er was !

De a "Kerkujak" táncról es felejtöztök meg?

Reggel négy óra felé az utcákon lévő asztalokon négyezeren hideg szilvákat váltak fel. Aki még ottm kívánt és tudott, megtalotta.

Ty ment az reggel nyolc óráig. Akkor a fivősek vintek az utcára de aliják a "Reggel dal"-t.

A zenészek hazakivették a fiatal párt, a menyasszonyt még friss koldussal, szenyő úbrával és juprikával ki-

NÉMI MAGABIZTOSSÁG

Az emberek ma is tudják, hogy leltározás címén és alkalmával ki, hogyan értelmezte az elosztás „szocialista gyakorlatát”. Mennyit hagyott meg a betelepülő székelységnek és a Szlovákiából idetelepített magyaroknak, és mennyit lopott el, adott el és vitt haza.

Mi „svábok” is John Kennedy, a meggyilkolt amerikai elnök intelmét igyekeztünk megtartani: „Bocsáss meg ellenségeidnek, de jegyezd meg jól a nevüket!” — Megjegyeztük! A megbocsátás nagyon nehéz, de a hatalmukban tobzódott embertelen emberek nevét népem megjegyezte.

A történetek előbb-utóbb történelemmé válnak, de a Nérók nevét a világ nem felejteli el.

Mert barbárságról, árulón emberekről elpusztíthatóságról, agyonveréséről, koldussá tevéséről azért nem kell a Gulag-szigetekre mennünk...

Schwalm

**HA
NYOMDA...
AKKOR**

ROYAL TYPO

MEGHÍVÓK
ITALCIMKÉK
SZÓRÓLAPOK

minőségi előállítása.

Baján
a Dózsa Gy. úton - a benzinkúttal szemben.

BAJAI HONPOLGÁR

Független Város- és Környezetvédelő
Lap

Megjelenik minden hónap első napján

Felolós szerkesztő:
GYULAVÁRI JÓZSEF

A szerkesztőbizottság elnöke:
Bánáti Tibor

A szerkesztőbizottság tagjai:
Dr. Dániel József, Jász Anikó, Kalocsa
Béla, Dr. Laki Ferenc, Dr. Solymos
Ede, Schmidt Antal, Dr. Schwalm Pál

Kiadja a Bajai Honpolgár Alapítvány
Postacím:
6500 Baja, Ötvényi Imre u. 14.

Nyomdai munkák:
Royal Typo Házinyomda
6500 Baja, Dózsa Gy. út 30.
Telefon: 79/323-588

LAPALAPÍTÓ:
ÚJVÁROSI ÁMK.